

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ/KOMBINOVANÉ STUDIUM

2009 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KAMIL JEŽÍK

VZTAH DĚTÍ A DOSPĚLÝCH V PRÓZE SPISOVATELKY
JAROMÍRY KOLÁROVÉ

PRAHA 2012

VEDOUCÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE:

PHDR. EVA ŽIVČICOVÁ, PH.D.

UNIVERSITÄT J. A. COMENIUS PRAG

BACHELOR/KOMBINIERTES STUDIUM

2009 – 2012

BACHELORARBEIT

KAMIL JEŽÍK

DIE BEZIEHUNG VON KINDERN UND ERWACHSENEN IN
DER PROSA VON SCHRIFTSTELLERIN
JAROMÍRA KOLÁROVÁ

PRAG 2012

BETREUERIN DER BACHELORARBEIT:

PHDR. EVA ŽIVČICOVÁ, PH.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním dílem, které jsem vypracoval samostatně pod vedením paní PhDr. Evy Živčicové, Ph.D. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu bibliografických odkazů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

Ve Vlkoši u Kyjova dne 5. března 2012

Kamil Ježík

Poděkování

Chtěl bych poděkovat paní PhDr. Evě Živčicové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, vstřícný a přátelský přístup a trpělivost při koncepci této bakalářské práce. Zejména děkuji za čas, který mi věnovala při osobních setkáních.

Dále velmi děkuji své rodině, přátelům, blízkým a milovaným za vřelou podporu.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o vztazích dětí a dospělých v próze české spisovatelky Jaromíry Kolářové. Zaměřuje se na vazbu, attachment, formování vztahů v jednotlivých vývojových stádiích, dále na motivy a témata objevujících se v prozaických textech autorky. Práce vychází z teoretických východisek mezilidských vztahů a sleduje, jak jsou prostoupeny v klíčových dílech Jaromíry Kolářové.

Klíčové pojmy:

Citová vazba

Cizí děti (próza)

Holky z porcelánu (próza)

Jaromíra Kolářová

Léto s kovbojem (próza)

Mezilidské vztahy

Můj chlapec a já (próza)

Náš malý, maličký svět (próza)

Próza Jaromíry Kolářové

Vztah dětí a dospělých

Annotation

Die Bachelorarbeit beschäftigt sich mit den Beziehungen von Kindern und Erwachsenen in der Prosa der tschechischen Schriftstellerin Jaromíra Kolářová. Die Arbeit konzentriert sich auf Befestigung, Attachment und Bildung der Beziehungen in den einzelnen Entwicklungsstadien, weiter auf Motive und Themen, die sich in den prosaischen Texten der Autorin erscheinen. Die Arbeit basiert auf den theoretischen Ausgangspunkten der Beziehungen und verfolgt, wie sie in den Schlüsselwerken von Jaromíra Kolářová durchgedrungen werden.

Schlüsselwörter:

Cizí děti (Prosa)

Die Beziehungen von Kindern und Erwachsenen

Emotionale Bindung

Holky z porcelánu (Prosa)

Jaromíra Kolářová

Léto s kovbojem (Prosa)

Můj chlapec a já (Prosa)

Náš malý, maličký svět (Prosa)

Prosa von Jaromíra Kolářová

Zwischenmenschliche Beziehungen

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VZTAH DĚTÍ A DOSPĚLÝCH.....	10
1.1 VAZBA A ATTACHMENT	10
2 FORMOVÁNÍ VZTAHŮ V JEDNOTLIVÝCH VÝVOJOVÝCH STÁDIÍCH.....	14
2.1 PRENATÁLNÍ OBDOBÍ.....	15
2.2 NOVOROZENECKÉ OBDOBÍ.....	16
2.3 KOJENECKÉ OBDOBÍ.....	17
2.4 OBDOBÍ BATOLETE.....	18
2.5 OBDOBÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	19
2.6 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK.....	20
2.7 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	21
3 JAROMÍRA KOLÁROVÁ.....	22
3.1 BIOGRAFIE JAROMÍRY KOLÁROVÉ	22
3.2 LITERÁRNÍ KRITIKA TVORBY JAROMÍRY KOLÁROVÉ	26
3.3 TÉMATA A MOTIVY JEDNOTLIVÝCH PROZAICKÝCH DĚL... 28	
3.4 CHARAKTERISTICKÉ RYSY KNIH JAROMÍRY KOLÁROVÉ... 32	
3.5 KREATIVNÍ ČINORODOST - VYPRÁVĚNÍ	34
3.6 PRÁCE S LÁTKOU	38
3.7 ŽÁNROVÁ CHARAKTERISTIKA.....	40
II. EMPIRICKÁ ČÁST.....	42
4 LITERÁRNÍ ANALÝZA TVORBY JAROMÍRY KOLÁROVÉ.....	44
4.1 MŮJ CHLAPEC A JÁ	46
4.2 NÁŠ MALÝ, MALIČKÝ SVĚT	54
4.3 CIZÍ DĚTI	58
4.4 HOLKY Z PORCELÁNU	65
4.5 LÉTO S KOVBOJEM.....	69
III. ZÁVĚR.....	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	76

ÚVOD

Cílem bakalářské práce „*Vztah dětí a dospělých v próze spisovatelky Jaromíry Kolářové*“ je postihnout vzájemné vztahové působení dětských a dospělých hrdinů v jednotlivých prozaických dílech české spisovatelky Jaromíry Kolářové. Literární dílo Jaromíry Kolářové je tematicky a žánrově rozmanité a zaujímá velký časový úsek. V bakalářské práci bude věnována pozornost mnohým postavám jejích knih, jednotlivé postavy jsou vždy individuálními charaktery a autorka mistrovsky dokáže popsat charakteristiku každého individuálního hrdiny či hrdinky. Jednou z nejdůležitějších převládajících složek děl jsou osudy dívek a žen a osudy dětí. Proto zejména těmto osudům bude věnována pozornost stejně umně jako i hlavním tématům, dále formální a obsahové kompozici textů. Rámcem práce budou důležité symboly a motivy vybraných prozaických děl.

Jednotlivé kapitoly analyzují díla *Můj chlapec a já*, *Náš malý, maličký svět*, *Cizí děti*, *Holky z porcelánu* a *Léto s kovbojem*. Všechna uvedená díla vzešla z pera spisovatelky Jaromíry Kolářové v sedmdesátých letech dvacátého století. Sedmdesátá léta byla pro Jaromíru Kolářovou zvláště nosná, vytvořila umělecké vrcholy a sama spisovatelka patřila v té době k nejčtenějším autorům té doby. Ani v době dřívější, ani v době pozdější nepřekonala svými výboji to, co zachovala svým čtenářům a literární historii v sedmdesátých letech minulého století.

Práce bude rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část se bude zabývat vztahy dětí a dospělých ve všeobecné rovině, dále vazbou, attachmentem, poruchami attachmentu a zejména formováním vztahů v jednotlivých vývojových stádiích, dále bude sledovat témata a motivy knih, žánrovou charakteristiku a práci s látkou. Praktická část zmapuje jednotlivé

vztahy v konkrétních prozaických dílech Jaromíry Kolářové, a to na základě analýzy literárního textu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VZTAH DĚTÍ A DOSPĚLÝCH

O vztazích dětí a dospělých byla napsána spousta publikací a monografií. Autoři těchto publikací vědí, jak složité tyto vztahy jsou a jak je dítě poznamenáno ať ve smyslu pozitivním či negativním v průběhu následujícího života. Ze strany dospělých je důležitý přístup k dítěti jako k rovnocennému partnerovi.

Zejména respektování dětské osobnosti mu dává pocit vlastní důležitosti a zodpovědnosti za to, co dělá. Dospělý člověk by měl být ten, kdo dítě vede k samostatnosti a odpovědnosti. Zprostředkovává dítěti veškerý styk a kontakt s okolním světem, učí jej navazovat vztahy – v průběhu života jde o vztahy rodičovské, mateřské, partnerské, milenecké, pracovní. Důležité je nechat dítě objevovat nové věci a dodat mu pocit, že veškeré jednání a chování má zpětnou vazbu. Nejen děti, ale i dospívající a taky dospělí si neustále uvědomují, že všechno s sebou nese pozitivní nebo negativní odezvu na to, co učiní.

1.1 VAZBA A ATTACHMENT

V následující kapitole budou shrnuty základní poznatky o konceptu citové vazby. Citové pouto (attachment) je tedy fenomén – jde o citové pouto mezi rodičem a dítětem – a tento fenomén byl rozpoznán a popsán anglickým psychiatrem a psychologem Johnem Bowlbym ve čtyřicátých letech minulého století. Od té doby se stal tématem mnohých studií, diskuzí a dotazů v oblasti vývojové psychologie a v oblasti duševního zdraví.

Pojem „attachment“ je jen obtížně do českého jazyka překládán, v dřívějším období se čeští autoři přiklíněli k výrazům „přimknutí“, „citová vazba“ nebo „vztahová vazba“. Petra Vrtbovská však ve své knize uvádí, že se jedná o složitější, komplexnější jev, pro který v češtině zatím není jednoznačný a přesný výraz. (Vrtbovská, 2010)

V oblasti vývojové psychologie se výraz attachment týká výhradně pouta mezi dítětem a dospělým člověkem, který o dítě pečuje. Důležitá je blízkost druhého člověka, tato blízkost potom vyvolává emoce a pocity. V blízkosti druhého člověka, především pro jedince významného člověka, se cítíme dobře, pocítujeme k němu lásku a náklonnost. Přítomnost druhého člověka vyvolává pocity jako např. bezpečí, oblibu, radost ze vzájemného kontaktu, veselí, starost o druhého člověka. V opačném případě se cítíme špatně a cítíme k druhému odpor, nejistotu, zlobu, což může vyvolávat pocity odporu, strachu, vzteku, nejistoty, rozporu. (Bowlby, 2010)

Důležitou úlohu hrají emoce. Pokud jsou situace doprovázeny kladnými emocemi, budou tyto situace zapamatovány jako celkově dobré, kladné a budou v budoucnu rády zopakovány. Účastníci budou chtít takové situace zažívat znova, ať vědomě či nevědomě je budou vyhledávat. Situace doprovázená negativním citovým prožitkem a afektem způsobuje negativní zabarvení nebo dokonce až bolestný traumatický prožitek. Zkušenost bude uložena do paměti jako nepříjemná – bude vyvolávat smutek, strach, rozrušení. Takové situaci se budou chtít účastníci ať záměrně či nezáměrně vyhnout. (Prokešová, 1994)

Vztahy mezi dospělými a dětmi se projevují v jakémkoliv okamžiku vzájemného kontaktu. Každé dítě potřebuje a také určitým způsobem očekává dobrého rodiče. Je připraveno růst, vyvíjet se, učit se, poznávat. K tomu však potřebuje takového rodiče, který se mu bude plně a správně věnovat. Pokud se

vše daří, vytvoří se pevné bezpečné pouto mezi dítětem a dospělým člověkem. Pokud dítě pocítí od rodičů negativní postoj a emocionální náboj, pak bude sice přirozená a geneticky založená potřeba dítěte být blízko a připoutat se naplněna, ale lze z ní pak vyčíst strach, negaci, nenávisť k sobě i druhým lidem. Dítě i v takové situaci je na dospělém člověku závislé.

V mezilidských vztazích je jasný fakt, že kontakt s druhým člověkem vždy ovlivňuje emocionální stav člověka a je sociální mezilidskou zkušeností, kterou paměť opět v budoucnu použije. Pokud je člověk motivován k minimalizaci nepříjemného a maximalizaci příjemného, bude se poutat k tomu, kdo jej uklidní a způsobí mu radost, veselí, dobrý pocit – dobrý pocit ze sebe sama a z okolního světa. (Vrtbovská, 2010)

Citová vazba se projevuje tzv. vazbovým chováním. Je aktivováno v zátěžových situacích a smyslem je zabezpečení blízkosti primární osoby. Vazbové chování je vyjádřeno dětským úsměvem, pláčem nebo navázáním kontaktu s druhou osobou. Takové chování vede k zajištění krátkodobého cíle vazbového systému, tzn. k tomu, aby dítě a pečující osoba zůstali ve fyzické blízkosti.

Podle Bowlbyho je ochranná funkce jednou ze základních biologických funkcí citové vazby, je účinná v adolescenci i dospělosti, avšak ve srovnání s dětstvím je její nezbytnost pro přežití menší. (Bowlby, 2010)

Citová vazba je velmi důležitá a mnohdy se od ostatních vztahů liší. Mary Ainsworthová (1989) vymezila čtyři charakteristiky:

1. hledání blízkosti – primární potřeba být v blízkosti primární pečující osoby
2. jistá základna či bezpečné zázemí – díky přítomnosti primární osoby umožňuje neomezené zkoumání okolí

3. bezpečný přístav – zajišťuje potřebu stáhnutí se k primární pečující osobě v případě nebezpečí
4. separační protest

Attachmentové vazby poskytují pocit bezpečí, ochrany a sounáležitosti.

2 FORMOVÁNÍ VZTAHŮ V JEDNOTLIVÝCH VÝVOJOVÝCH STÁDIÍCH

Každý člověk žije ve společnosti, která formuje mezilidské vztahy – ve smyslu vztahu dítěte a matky, partnerského vztahu, kamarádského vztahu, vztahu mezi různými generacemi, vztahu mezi osobami stejného či opačného pohlaví, vztahu nadřízeného a podřízeného. První sociální prostředí, které člověka utváří, je prostředí rodiny. V tomto prostředí získává dítě, resp. člověk, základní společenské normy chování, zvyky, mnohé dovednosti. Dítě si osvojuje určitou sociální roli, a to v rámci mezilidských vztahů – sociálních kontaktů. První sociální kontakt – jde především o vztah nejméně dvou osob – je vztah dítěte k matce. Velmi důležité a nosné jsou zážitky a zkušenosti, které vznikly v raných vztazích. (Prokešová, 1994)

Každý člověk se všem vztahům musí učit, a to v průběhu sociálního učení – učení napodobováním, zpevňováním a identifikací. Významným v tomto procesu se stává učení sociálním zpevňováním (pochvala, uznání, povzbuzení), což může mít podle Prokešové (1994) dvě formy:

1. odměna – hlavní formou sociální odměny je uznání
2. trest – hlavní formou sociálního trestu je odmítnutí

Mnozí sociální psychologové jsou toho názoru, že první sociální učení se nevztahuje k faktům, nýbrž k citům. Miriam Prokešová uvádí, že „*nejprve se člověk učí MILOVAT, až později nenávidět, teprve později se učí hledat pro tyto své citové vztahy důvody.*“ (Prokešová, 1994, s. 53)

Podle Miriam Prokešové (1994) lze předpokládat nejméně čtyři vrozené afekty, které jsou společné člověku i zvířatům:

1. vztek – vrozená reakce na překážku v pohybu

2. strach – vrozená reakce na ohrožení života
3. smutek – vrozená reakce na ztrátu někoho či něčeho
4. radost – vrozená reakce na získání někoho či něčeho

V mezilidských vztazích lze hovořit o tzv. interpersonální atraktivitě – poutání pozitivního vztahu druhé osoby na sebe, opakem je interpersonální repulsivita. Mezi dvěma lidmi může být určitá vzdálenost. Různí lidé však mají různé postoje, představy, domněnky. Mnohdy platí to, že lidé mají rádi toho, kdo sdílí podobné myšlenky. Blízký člověk se druhému stává nejmilejší, když do jeho stavu nejistoty a pochybnosti vnese jistotu nebo podpoří jeho postoje. (Špaňhelová, 2009)

Na základě mnohých experimentů se dospělo k závěru, že nejdůležitějším faktorem při formování interpersonální atraktivity je souhlas ve sféře hodnot, než v názorech na předložená fakta. Při poznávání druhých lidí je kladen větší důraz na poznání struktury jejich motivace než na poznání jejich schopností a vlastností. (Prokešová, 1994)

Jako shrnutí by se dalo říci, že *„máme rádi toho, kdo má rád nás!“*

Velmi důležité je naplňování sociálního kontaktu a sociálních vztahů, zanedbání této potřeby pak vede k citové plochosti a velmi těžkému navazování kontaktů a vztahů s jinými lidmi i v dalších obdobích. V následujících podkapitolách bude nahlíženo na formování vztahů v jednotlivých vývojových stádiích.

2.1 PRENATÁLNÍ OBDOBÍ

Plod je velmi brzy připravován pro činnosti, které budou nutné pro jeho přežití a pro interakci se zevním světem po narození. Už v prenatálním období získává

jedinec schopnost aktivně se účastnit interakce s fyzikálním prostředím, dále schopnost sociální interakce. Brzy se totiž plod dostává do určitého aktivního kontaktu s matkou. Na jeho spontánní pohyby matka reaguje a její emoce ovlivňují dítě vytvářením vzorců zvláštních podnětových situací. Změny emočního stavu matky vedou už ve 30. týdnu těhotenství u dítěte ke změnám tepu a spontánních pohybů. Dítě je tedy již prenatálně s matkou emočně vyladěno. Tím se už před narozením vytváří určitý dialog mezi matkou a dítětem, který se po narození rychle rozvíjí ve smysluplnou neverbální komunikaci, a tak mezi matkou a dítětem vzniká určitý vztah. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

2.2 NOVOROZENECKÉ OBDOBÍ

Novorozenec má vyvinuty všechny základní nepodmíněné reflexy – hledací, sací, polykací, vyměšovací, obranné, orientační, úchopové, polohové, jež mu umožňují se v základě vyrovnat se s požadavky nového životního prostředí. Dítě od počátku reaguje na lidský hlas, zejména na ženský hlas, a to mnohem živěji než na jiné zvuky. Lidský obličej je v jeho větším zájmu než jiné vizuální podněty. Velmi citlivé jsou jeho reakce na kožní kontakt, dokáže ze smíšených pachů rozlišit jednotlivé složky a identifikovat vlastní matku. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Matky, které později se svým dítětem špatně zacházejí, většinou už po narození dítěte reagují na jeho pláč jinak než ty, které této neverbální řeči rozumějí. Reakce takovýchto matek jsou výraznější a křik dítěte vnímají jako rušivé obtěžování.

Novorozenecké dítě dokáže napodobovat jednoduché mimické výrazy – např. pootevření očí, vystrčení jazyka, otevření a zavření očí, úst. Má ve svém

vrozeném potenciálu k dispozici veškeré základní mimické výrazy emocí – radost, strach, nechuť, odpor. Dítě už od počátku rozlišuje sebe sama od svého okolí a je vybaveno motivem komunikovat. (Špaňhelová, 2009)

Mezi chováním matky a dítěte se vytváří soulad navzájem zaměřené pozornosti a společně sdílených emocí – označováno jako synchronie pozornosti a afektu. Důležitá je jemná interakce novorozence s matkou na základě vzájemného vcítění – tato interakce přináší oběma stranám potěšení a radost. Nedostatek interakce může vést k opoždění nebo jinému narušení vývoje. (Vrtbovská, 2010)

2.3 KOJENECKÉ OBDOBÍ

V tomto období dochází k počínajícímu uvědomování si vlastního „já“, výrazným podnětem je schopnost přemístování se vlastní vůlí a silou v prostoru a také rozšiřující se možnosti komunikace. Citové procesy i citové asociace mají v duševním dění kojence výrazné postavení. Objevuje se spontánní úsměv, vedle toho však hněv i strach. Emoční projevy kojence slouží také k navazování vztahů s lidmi, zejména však s matkou. Dá se tedy říci, že jeho prožitky slouží zejména k účelovému zaměření vlastní odezvy – mezi kvalitami cílových projevů a celkovou duševní úrovní existuje přímá úměra.

První půl rok dítěte je charakterizován tak, že se dítě ve vztazích k lidem chová značně pasivně, postupně však k lidem zaujímá stále vřelejší vztah. Co je však nestálé, je jeho vztah k vrstevníkům. Od sedmého měsíce je patrné upnutí k jedné osobě – patrné jsou projevy úsměvu a projevy úzkosti, což může být způsobeno byť třeba jen krátkým odloučením. To je však zcela přirozený znak emočního vývoje. Dítě s nasycenou potřebou sociálního kontaktu a vztahu projevuje vyšší zájem o poznávací podněty, v opačném případě lze pozorovat

příznaky neurotizace – ta u kojenců nebývá zcela řídkým jevem. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Pro kojence je tedy jakýkoliv sociální kontakt základní podmínkou duševního vývoje. Nosné jsou styky s okolím, navozování jakýchkoliv vztahů, schopnost reagovat na pokyny dospělého. Ve všech vztazích s kojencem by na prvním místě měla být vcítivá laskavost.

2.4 OBDOBÍ BATOLETE

Typickým se v tomto období stává průběh skutečných separačních reakcí batolete – a to i na krátkodobé odloučení od matky, podle Špaňhelové (2009) lze rozlišit tři fáze:

1. fáze – fáze protestu – dítě křičí a volá matku
2. fáze – fáze zoufalství – dítě ztrácí jakoukoliv naději, křičí méně, ve stavu stísněnosti se odvrací a odmítá kontakt s jinými
3. fáze – fáze odpoutání od matky – odpoutání se od matky dává možnost připoutat se k někomu jinému. Pokud se neobjeví jiná osoba, ke které by se dítě mohlo připoutat, tak tuto osobu pak supluje nějaká věc, např. panenka, medvídek.

Začíná se objevovat také žárlivost coby jev související s rozvojem náklonnosti a příchyllosti k určité osobě. Skutečnost, že určitá osoba náleží také jiným, vyvolává v dítěti vnitřní konflikt. Na základě zkušeností ze sociálního kontaktu dítě začíná objevovat, co od jednotlivých osob v nejbližším okolí může očekávat. (Prokešová, 1994)

2.5 OBDOBÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Děti v předškolním věku bývají velmi emotivní. Vedle citových procesů hrají velkou úlohu stabilnější citové vztahy a stavy. Objevují se afekty strachu a vzteku. Zlost se objevuje jako motiv orientovaný na nějakou věc, osobu nebo její vlastnosti.

Důležitá pro zdravý duševní vývoj ve všech stádiích je citová pohoda ve vztahu mezi rodiči a dětmi. V tomto období je to důležité zvláště pak proto, že usnadňuje naplnění jednoho ze základních vývojových úkolů této fáze, a to identifikaci s rodičem totožného pohlaví. Dítě rodiče napodobuje buď úmyslně, nebo zcela bezděčně. V těchto vztazích má každý z rodičů určitou nenahraditelnou úlohu. Otec je autorita usměrňující, schvalující i trestající, matka je prvek spíše laskající, litující a ochraňující. Otec připravuje dítě na různá omezení a respekt vůči jakýmkoliv normám, zatímco matka ovlivňuje rozvoj neformálních a bezprostředních vztahů k lidem. Děti z neúplných manželství bývají v kolektivech přijímány kladně nebo záporně, ale vždy poněkud extrémně. (Vrtbovská, 2010)

Formují se vztahy nejen v rodině, děti předškolního věku jsou začleněny do vrstevnických skupin. Vztahy k druhým dětem jsou v předškolním věku většinou nahodilé, přelétavé a málo trvalé. Interakce získaná v mateřské škole pak může být dobrou průpravou pro novou situaci v základní škole. Mateřská škola přispívá k osamostatnění dítěte, rodinnou výchovu určitým způsobem pouze doplňuje.

2.6 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

V tomto období je důležitý pocit sebeuvědomování, citového prožívání a volných procesů. Je patrná potřeba osamostatnění a převedení role matky na učitelku. Děti prožívají pocity hněvu, strachu, žárlivosti, lítosti. City dětí bývají krátké, ale o to více intenzivní.

Citové procesy u dětí vznikají velmi snadno a rychle, a také lehce odeznívají. Na počátku školní docházky jsou u dětí typické ještě bouřlivé projevy emocí – ty mohou být pozitivní (např. radost, vzrušení) nebo negativní (např. strach, vztek, hněv). Afektivní výbuchy jsou negativně hodnoceny okolím, což může vyvolávat v dítěti nespokojenost se sebou samým. (Prokešová, 1994)

Důležitou úlohu hrají vrstevnické skupiny, jsou pro dítě mnohem důležitější než společnost dospělých. Takové skupiny znamenají určitý předstupeň k pozdějšímu osamostatnění se. Děti tráví volný čas v dětském kolektivu, děti si své kamarády vybírají většinou nahodile. Mají za cíl mít kamarádů co nejvíce, i pro případ, kdyby některý z nich neměl čas. Dochází k navozování vztahů při hraní nějaké hry, na prázdninových táborech. Samozřejmě jsou z kolektivu většinou vyčleněni ti, kteří se nechtějí podříditi názorům většiny. Z pedagogického hlediska je důležité věnovat pozornost takovým dětem, které by se mohly stát obětí posměchu, napadání či izolace. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Mnoho dětí v tomto období chce dosáhnout uznávaného postavení ve skupině – ať ve třídě, sportovním oddílu, zájmovém kroužku. Vznikají skupinky chlapců a dívek, kdy dívčí skupinky bývají menší a jsou založeny na osobních vztazích.

2.7 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Na počátku období dospívání zpravidla kamarádů ubývá, vztahy jsou však citově více prožívané. V popředí stojí jeden, zpravidla „nejlepší“ kamarád, kterého jedinec chápe mnohem intenzivněji než např. svého sourozence. Tento vztah je naplňován mnohými rozhovory, na základě tohoto vztahu lze snadněji prožívat těžkosti prožívaného období, chápat toho druhého. Citová blízkost v tomto období je jistou přípravou pro pozdější důvěrné vztahy. Kamarádský kontakt pomáhá vzájemnému poznávání a dále také větší rozvaze při navazování hlubších vztahů v pozdějších letech. Tyto těsnější přátelské vztahy přináší vždy také oslabení vztahů k rodičům. Ve vztazích k vrstevnickým dětem je patrná větší blízkost na úrovni schopností, vlastností, zájmů či postavením mezi lidmi. Skupina dětí poskytuje jistou příležitost k mnohým interakcím. Období dospívání je nosné pro formování vztahů, které pak vznikají v obdobích pozdějších. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

3 JAROMÍRA KOLÁROVÁ

V následující kapitole bude věnována pozornost spisovatelce Jaromíře Kolárové. Tato bodrá vypravěčka barvitě vylíčila ve svých prózách příběhy, které byly určitými dokumentacemi doby, v níž žila, vyrůstala, vychovávala děti, vytvářela vztahy s rodinou, nemocným bratrem, s manželem, s dětmi, velmi intenzivní byly její vztahy s dětmi v období, v němž byl její manžel ve vězení. Vedle těchto autobiografických románů se objevuje také tvorba fiktivní, tzn. díla, do nichž spisovatelka zanesla to, co prožila, slyšela nebo vyčetla z knih a dokumentací. Obraz minula se objevuje v její tvorbě jako rámec veškerých mezilidských vztahů. Vedle hlavních hrdinů se mnohdy objevují postavičky, které nejsou v knize až tak výrazné či významné, ale přesto jim věnuje pozornost byť jen marginální. Tyto pak určitým způsobem zasáhnou do života hlavních hrdinů a ať vědomě či nevědomě lze vysledovat mezilidské vztahy formující se mezi jednotlivými hrdiny.

3.1 BIOGRAFIE JAROMÍRY KOLÁROVÉ

Jaromíra Kolárová, rozená Setničková, se narodila 24. srpna 1919 v Praze v dělnické rodině. Matka byla dělnice v továrně, otec se vrátil z války jako válečný invalida, pracoval jako elektrikář v akumulátorce. Na počátku 20. let přichází na svět její bratr, ten je však od dvou let připoután kvůli nemoci (tuberkulóza páteře) na lůžko až do smrti v roce 1933, kdy mu bylo dvanáct let. Období 20. a 30. let minulého století a rodinnou atmosféru vykresluje autorka v knize *Náš malý, maličký svět*. V roce 1938 maturovala Kolárová na dejvickém gymnáziu v Praze.

V Praze začala také studovat na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, studium na vysoké škole přerušila 17. listopadu 1939, kdy po uzavření

vysokých škol začala pracovat jako úřednice ve Svazu tesařských mistrů. Po roce 1945 se na školu vrátila, ale studium češtiny a francouzštiny už nedokončila. Provдалa se za novináře Františka J. Kolára. V průběhu let 1946–1949 se manželům Kolárovým narodily tři děti – dvě dcery a jeden syn. Její původní záměr byl, mít dětí šest. Ing. Alena Kouřilová se narodila v roce 1946, v současné době pracuje jako programátorka, v roce 1947 se narodil PhDr. Vladimír Kolár, který se uplatnil jako novinář, prozaik a kritik. Z jeho děl stojí za zmínku např. povídky *Svět bez masky* (1980) nebo kritické studie *Sondy* (1981), napsané společně s P. Bílkem a J. Adamem. V roce 1949 se narodila dcera MUDr. Milena Ibrahimová, která pracuje jako pediatřička. Kolárová vychovávala své děti, těžkou pozici jí přinesl rok 1952, kdy byl na sedm let zatčen její manžel. V té době se starala o děti sama. (Janoušek, 1995)

Od roku 1950 žila Kolárová s rodinou v Ostravě, kde pracovala jako tajemnice pobočky Svazu spisovatelů a jako lektorka Ostravského státního divadla. Ostrava pro ni znamenala inspiraci, prožila zde velký kus svého života, ve svých dílech se sem často vracela.

V době zatčení manžela prochází Kolárová mnohými povoláními – pracuje v úřadě, v redakci, v divadle, v družstevním velkoobchodě, v televizi, v nakladatelství a v dramaturgii Československého státního filmu. Manžel byl propuštěn z vězení koncem 50. let, v roce 1959, v té době získává Kolárová místo v Ostravské televizi. Kolárová se stěhuje s celou rodinou do Prahy v roce 1965, kde pracuje jako redaktorka v Československé televizi. V Praze byla zaměstnaná rovněž v nakladatelství Práce, ke konci roku 1968 odchází autorka do invalidního důchodu. (Bílek, 1982)

Doba 70. let znamenala pro spisovatelku následující události a dění: v letech 1970–1971 žila se svým mužem v Sovětském svazu – o jejich pobytu v Sovětském svazu vypovídá společná kniha manželů *Země budoucnosti*.

Vyprávění o sovětské zemi a lidech. V letech 1971–1977 pracovala jako dramaturgyně ve Filmovém studiu Barrandov a od roku 1977, kdy šla autorka do starobního důchodu, se věnovala hlavně literární činnosti.

Jaromíra Kolářová zemřela dne 21. ledna 2006 v pražské motolské nemocnici.

Publikovat začala autorka už v gymnaziálních dobách v časopise *Mladá kultura*, později v různých novinách a časopisech, např. *A-Zet*, *Červený květ*, *Literární měsíčník*, *Plamen*, *Tvorba*, *Haló noviny*, *Studentský časopis* nebo *Rolnické listy*. Jaromíra Kolářová se v literatuře objevila ke konci 40. let 20. století, a to románem *Psala jsem pro tebe* (1946). Psala pod pseudonymy Mirka Trnková a Jaromíra Šípková. V 50. letech se zabývá dramatickou tvorbou, píše dramata *Šeřík v hlavni* (1950), *Omyl inženýra Matuly* (1950) a *Jan a Marie* (1951). Autobiografické rysy má pak její druhý román *Jen o rodinných záležitostech* (1965). (Janoušek, 1995)

V následujícím přehledu jsou uvedena její díla z období pro ni nejplodnějšího, tedy ze 70. let minulého století. Část z nich je využita v bakalářské práci v empirické části k literární analýze textů.

1972	<i>Dobrou noc, rozumě</i>
1974	<i>Můj chlapec a já</i>
1975	<i>Cizí děti</i>
1976	<i>Holky z porcelánu</i>
1977	<i>Náš malý, maličký svět</i>
1978	<i>Démantová spona</i>
1979	<i>Léto s kovbojem</i>

Za zmínku stojí Kolářové dílo *Země budoucnosti. Vyprávění o sovětské zemi a lidech* (1973), které autorka vydala po pobytu v Sovětském svazu. Kolářová

pobývala v Sovětském svazu od roku 1969 do roku 1971. Její manžel zde působil v československé sekci Rady vzájemné hospodářské pomoci a později jako dopisovatel Československého rozhlasu. Jedná se vlastně o reportáže, které manželé napsali společně.

V období 80. let se věnovala literární tvorbě, napsala knihy *Voda!* (1980), humorně působí próza s kriminální zápletkou *Přežijí muži rok 2000?* (1982). Značný čtenářský ohlas měly knihy *Chtěla bych ten strom* (1984) a *Naděje má hluboké dno* (1986). (Dokoupil, Zelinský, 1992)

Jaromíra Kolářová se věnovala taktéž tvorbě pro děti a mládež – do této oblasti patří knihy *Domy na zelené louce* (1967) a *Záhadný host* (1975), dále pak série dívčích románů – *Veronika, prostě Nika* (1973), *Bliženci* (1989), *Láska hory nepřenáší* (1992), *Nebojte se lásky* (1994) a *Proč právě já?* (1998). Její texty z 90. let mají podobu žánru, který se nazývá próza s dívčí hrdinkou. V popředí zájmu stojí dívka, ta řeší problémy s láskou, vztahy, střídáním partnerů, homosexualitou a generačními konflikty. Je podivuhodné, že autorka nejstarší generace našla uplatnění v žánru, který je adresován čtenářkám ve věku od 13 do 15 let. Navíc v době, kdy se objevuje velká řada autorek, jež jsou o něco málo starší než čtenářky, pro které své knihy píší, např. Jana Tomanová, Eva Herzová, Jana Smetanová, Markéta Herasimová, Lenka Lanczová, Sandra Lanczová. Při ponoru do žánru nazývaného jako próza s dívčí hrdinkou nebyla z řad „pradědů a prababiček“ Jaromíra Kolářová jedinou autorkou, i jiní její vrstevníci tvořili obdobná díla, např. Eva Bernardinová, Stanislav Rudolf, Ilona Borská, Helena Longinová, Karel Štorkán, Hana Bořkovcová nebo Jana Štroblová. Tato díla se vyznačují vzpourou dospívajících hrdinů proti generaci rodičů, klima rodiny v dívčích románech nesehrává rozhodující roli. (Urbanová, 2004)

Jaromíra Kolárová chtěla sepsat své paměti, které již nedokončila. Ty vyšly posmrtně téměř rok po její smrti pod názvem *Divný čas, divná láska* (2006).

Za svou tvorbu získala Jaromíra Kolárová několik literárních cen, mezinárodní Grand Prix za televizní tvorbu nebo Státní cenu za film. V roce 1986 získala Cenu Československého filmu za dílo *Zastihla mě noc*, k 1. květnu 1986 jí byla udělena Státní cena Klementa Gottwalda s čestným titulem Laureát státní ceny Klementa Gottwalda – taktéž za dílo *Zastihla mě noc*.

3.2 LITERÁRNÍ KRITIKA TVORBY JAROMÍRY KOLÁROVÉ

V průběhu 70. a 80. let se objevilo několik recenzí zaměřujících se na tvorbu Jaromíry Kolárové, názory odborných kritiků však nebyly stejné. Jedna skupina recenzentů publikovala své názory v časopisech a novinách určených spíše laické veřejnosti (např. *Vlasta*, *Rudé právo*, *Květy*), druhá skupina zveřejnila kritické ohlasy v literárních periodikách (např. *Literární měsíčník*, *Kmen*). Na základě obsahu i formy se nejlépe hodnocenou knihou stal *Můj chlapec a já*. Do okruhu triviální literatury by pak patřily romány pro dívky *Holky z porcelánu* a *Léto s kovbojem*. Příznivý ohlas mělo také filmové zpracování povídky *Dívka s mušlí* pod vedením režiséra Jiřího Svobody.

Na jedné straně dokáže být Kolárová moudrou vypravěčkou, která upomíná na životní strasti a radosti sebe a svých postav, na druhé straně dokáže vtipně vystihnout a popsat jakoukoliv situaci. Do popředí se proto staví lidskost, otevřenost, přímost, opravdovost a bezelstnost. U jejích literárně nenáročných knih určených zejména ženám a dívkám (*Holky z porcelánu* a *Léto s kovbojem*) je potom zaručena zábava, odpočinek a rozptýlení. Čtenářky najdou pochopení s hlavní hrdinkou, získají energii a optimismus, který je v mnohých případech

v dílech Jaromíry Kolářové patrný, zároveň se čtenářky sžívají s hlavními hrdinkami mnohých jejích knih. (Chaloupka, 1985)

Některé motivy se v dílech Jaromíry Kolářové neustále opakují, avšak obsah a forma jsou velmi dobře propracovány. Věcně a realisticky zachycuje dobové souvislosti, dále také psychologický vývoj jednotlivých postav. Nezaujatě pohlíží na svět, zaujme osobitou kritikou na situace ve společnosti, hodnotí singulární stavy a poměry. Dokáže tento svět, se kterým je seznámena do nepatrného detailu, přiblížit čtenáři do nejposlednějších podrobností a maličkostí. Výpovědi jejích postav jsou mnohdy značně troufalé, Kolářová se nevyhýbá ani nedotknutelným námětům a látkám. Usiluje o prokreslení soudobé společnosti a nezřídka se zabývá aktuálním stavem soudobé společenské situace. Často se zabývá až překvapivou důvěrností vyznání. V popředí stojí propracované uspořádání, svéráznost a originalita. V některých knihách překrývá celý příběh mnohdy nadsazená a přemrštěná vtipnost, která určitým způsobem jakoby celý děj posunuje do pozadí. Pozitivní hodnocení si zaslouží fakt, že dokáže pozitivně vidět a posuzovat skutečnosti z té lepší stránky, vnímání a reakci životních zkušeností, zejména pak věcnost mnohých událostí. (Urbanová, 2004)

Jaromíra Kolářová ve svých dílech objasňuje společenské role dívek a žen – nahlíží na tuto problematiku z hlediska historického, ale i z hlediska soudobého. Její hrdinky mají být sebevědomé, soběstačné, osamostatněné, schopné vlastní realizace, nezávislosti a svrchovanosti. Důležitým faktorem je pro ně rodina, přátelství, vztah s muži, vztah s dětmi, a proto vyhledávají maskulinní prvek, jenž do jejich života vstupuje mnohdy bezděčně. Rozsah jejich příběhů zahrnuje několik vývojových fází – dětství, dospívání, přechodné stádium přeměny dívky v ženu. Kolářová nechává čtenářky, aby se s hrdinkami srovnávaly, a tak si vytvářely vlastní obraz. Při psaní knih byla ovlivněna mnohými faktory – smrt bratra, narození vlastních dětí, uvěznění

manžela, přestěhování z rodné Prahy do Ostravy atd. (Dokoupil, Zelinský, 1992)

Jak již bylo zmíněno, vychází Kolárová (její osobnost, charakter i dílo) z důvěrně známé rodinné atmosféry. Rodina a její geneze jsou hlavním symbolem jejích knih, ten se neustále opakuje, vrací a sama autorka jej staví do popředí příběhů.

Jaromíra Kolárová bývá často pro svůj styl psaní srovnávána s dalšími domácími autorkami – např. Valjou Stýblovou nebo Věrou Adlovou.

3.3 TÉMATA A MOTIVY JEDNOTLIVÝCH PROZAICKÝCH DĚL

V dílech Jaromíry Kolárové se objevují taková témata, motivy a symboly, které naznačují, že byla autorka o obsahu těchto motivů dobře informována. U Kolárové se jedná o motivy např. smrti, nemoci, lásky, cesty, vody, domova, mezilidských vztahů atd. Mnohé z nich poznala v době dětství, dospívání i dospělosti. Motivы se stávají součástí příběhů, v nichž mají nalézt své funkce, uplatnění i význam – tvoří nedílnou součást lidského bytí, občas následně i nebytí.

Objevuje se láska jako pozitivní vztah mezi osobami (zejména mezi mužem a ženou, mezi dospělým člověkem a dítětem, mezi matkou a dcerou, mezi nadřizenými a podřizenými), interpersonální láska se konstituuje ve vztazích – mezi páry, mezi členy rodiny, mezi přáteli. U Kolárové nachází láska dále jiné možnosti – zajímá ji láska ke spravedlnosti, ke zdraví, k přírodě nebo k uznání. Mnohé hodnoty si lidé nesou od narození, jiným se učí teprve v průběhu svého života a na základě zkušeností – ať svých nebo cizích. V příbězích je láska naplněna, s naplněním lásky souvisí pocit štěstí, bezpečí a radosti. Při

nenaplnění lásky se osud hrdinů může posunout jinam – nalézají nepochopení, smutek, nedokáží poznat, kam a komu patří. V některých textech se objevuje problém hledání identity (zejména v cyklu *Cizí děti*), zde se objevuje časová a vývojová linka (narození – dětství – dospívání). Hedvika Pokorná je dítě, které nikam nepatří (od narození vyrůstala v dětském domově), Vendula Brabcová pociťuje v době staršího školního věku skoro téměř nenávist ze strany své matky, objevuje se však až ochránářský vztah ze strany otce. Hrdinka Jindřiška stojí mezi světem dvou dospělých lidí – svět vlastní matky a svět nového matčina přítele. Láska a nenávist jsou dvě hodnoty, které se doplňují, jedna funguje na základě druhé. Láska a nenávist jsou zastoupeny v rozdílných podobách a uplatněních, často se objevují konotace, jež podporují obvyklá čtenářská očekávání. Láska rodičovská, zastoupena v dílech *Můj chlapec a já* a *Náš malý, maličký svět*, je naplněna tradičními postavami (matka, otec), a i když se jedná o dva příběhy z jiných dob, láska a porozumění zůstávají hodnotami, které jsou čisté a opravdové. Dětské hrdinové prózy začínají mnohemu rozumět, dokáží se orientovat pomalu a jistě ve světě dospělých a vidí, že se tyto dva světy v podstatě liší. Svět dospělých nemusí být plně prostoupen jen láskou a uznáním, objevuje se faleš, přetvářka a pokrytectví. Tyto chiméry se vyskytují v dílech *Můj chlapec a já*, *Náš malý, maličký svět*, *Cizí děti* nebo *Léto s kovbojem*. Láska se tedy objevuje jako úsilí a potřeba rozplynout se v ostatních lidech a ve světě. Láska se projevuje v prostoru a čase, důležitými předpoklady se stává překážka a podmínka, na jejichž základě dosahuje láska formu, tvar, slovo. V užším i širším smyslu zahrnuje láska spoustu chyb, iluzí a představ. (Urbanová, 2004)

Hrdinové prózy Jaromíry Kolářové se snaží dospět k určitému cíli, s hledáním a s dosažením cíle souvisí žádostivost a sny. Každý hrdina je svým způsobem jiný, v každém je něco obvyklého a každodenního, ale také něco zvláštního, neobyčejného i nečekaného. Podnikají proto různé cesty, chtějí poznat něco nového, neobvyklého a mnohdy na konci cesty touží po návratu na místo,

z něhož se na cestu vydali. Objevují se motivy cesty (cesta Doubravky domů – do Prahy, cesta Honzy do kosmetického salonu, nucená cesta hrdinek Venduly a Hedviky na místa, kde nebudou šťastny, cesta rodiny v díle *Můj chlapec a já* z Prahy do Ostravy). Na původní místo se na základě vlastního přesvědčení vracejí – objevuje se opakovanost, která může mít dlouhodobý nebo krátkodobý charakter. Dalo by se říci, že jde o cestu tam a zpět, cestu tam vykonají hrdinky a hrdinové proti své vůli, cestu zpět podnikají zcela dobrovolně. Motiv cesty a účinek setkání může ovlivnit a změnit život jednotlivých postav. Cesty bývají spjaty s poznáním a seznámením se (hrdinka Hedvika pozná biologickou matku, Doubravka potká svou lásku). Cesta se u Kolářové objevuje v dvojí podobě – jde o cestu, jejíž cíl je pro hrdinky příjemný, obohacující a nosný. Objevuje se i takový cíl, jenž nese nepříjemné zážitky, a následky mohou být téměř katastrofické.

Významy nalézají u Kolářové místa – např. domov, byt, pokoj, nemocnice, dětský domov, škola, sklad nebo chata. Jde o místa, kde se tvoří a rozvíjejí vztahy mezi dětmi a dospělými, mezi lidmi vůbec. Domov je pro hrdiny významnou „oázou klidu“, zároveň se však objevuje stav opačný. Schází-li typické postavy (matka, otec, popř. babička, dědeček), jež navodí atmosféru domova jako prostředí velmi důležitého k rozvíjení osobnosti, může to mít na hrdiny příběhů negativní dopad. Pokud se neobjeví postava, která (zejména v triptychu *Cizí děti*) neposkytne dítěti lásku, snaží se hrdinka nalézt lásku jinde a jiné osoby (učitelka, vychovatelka, zdravotní sestra ad.) poskytnou to, po čem dítě touží a čeho se od vlastního rodiče pravděpodobně nedočkají. Taková osoba pak supluje rodičovskou roli. V jiných vyprávění (*Můj chlapec a já*, *Náš malý, maličký svět*) se domov naznačuje jako místo klidu, lásky a bezpečnosti. Zde se autorka zaměřuje na místa, která k domovu náležitě patří – pokoj, kuchyně. Sem vložila Kolářová rekvizity a dějové motivy, které tvoří domov a jsou jeho nezbytnou složkou (příprava pokrmů, vůně nápojů, jídla, bylin a koření). Z textů vyplývá, že pro hrdiny není důležitá honosnost, luxus a

přepych, stačí jim, aby pocítili teplo domova, rodičů a příbuzných. Skromná podoba domova je vykreslena v *Našem malém, maličkém světě*, dále v díle *Můj chlapec a já*. Autorka zasadila příběhy do doby po válkách (po 1. i 2. světové válce), kdy se lidem nežilo právě nejlépe. Pro hrdinky příběhu *Holky z porcelánu* se stává náhradou domova sklad skla a porcelánu, kde v době inventury tráví většinu svého času. Několik generací se objevuje ve vztazích přátelských, milostných a pracovních, čemuž sklad poskytuje přístřeší. Hrdinky Helena, Věrka, Dana, Jířa a Maruška se mezi sebou samotnými projevují jako kamarádky i sestry, svěřují si svá tajemství; rodičovskou funkci zastává jejich nadřízená paní Světla i starší dělnice Janinka. Sklad se stává místem, v němž nalézají lásku a porozumění, vyřeší se mnohé konflikty a problémy, které nejsou mezi několika generacemi ničím neobvyklým. Hrdinka Doubravka z *Léta s kovbojem* nachází svou lásku v místě venkovském prostředí, kde je doslova fascinována prostředím luk, lesů, rybníka, kravína a venkovských lidí. Poznává rozdíly mezi městem a vesnicí, ve vesnické atmosféře zapomíná na své rodiče, kterým by se její láska jistě nelíbila. Objevuje se kráva (pro vesnici obvyklé, pro město ne), nebýt krávy, tak by se Doubravka a Honza nesetkali. Kráva se stává jakýmsi „asistentem“ v příběhu, kde vytváří vtipné stavy a směšně působí i zpětné působení ze strany hrdinů.

U motivu nemoci a smrti vycházela autorka z posloupnosti lidského života (narození – dětství – dospívání – dospělost – stáří – smrt), ale i z posloupnosti, kdy hrdinové nestačili prožít dětství a zemřeli (motiv smrti v době dětství). Motiv nemoci a smrti se stává platným v dílech *Můj chlapec a já* a *Náš malý, maličký svět*, kde se zrcadlí její zkušenosti a zážitky (nemoc a smrt bratra Pavla, jiných členů rodiny a příbuzných). V návaznosti s těmito motivy se objevuje místo nemocnice, patrná je polarita tohoto místa – na jedné straně se zde lidí rodí a přicházejí na svět, na straně druhé zde umírají, prostor života a světa opouštějí. Dalo by se hovořit o změně stavu – pohyb (život) nahradí zastavení (smrt).

Zajímavý je z hlediska funkce motiv vody. Neobjevuje se v knihách Jaromíry Kolářové 70. let často, ale lze jej nalézt. V prózách nabývá dvojí platnosti a odlišných významů. Jednou funguje jako něco, co má podobu harmonie a vyrovnanosti, slouží k napojení a umytí, má hrdiny občerstvit a na základě tohoto motivu mají načerpat novou energii. Na druhé straně může sloužit také k napití. Voda ve formě alkoholických nápojů má opačné účinky než voda v podobě průzračné tekutiny. Tento druh vody vysílí, unaví, lidé zapomenou na svou úctu i autoritu, problémy i starosti a voda přináší mnohé nepříznivé situace. V prózách se objevuje voda (dobro) v podobě čaje, kávy, mléka, kakaa, podobu vody (zla) mají nápoje pivo, rum či koňak. Obdobně je to s vodou u dějových motivů – voda má úmyslně hluboce rozvíjený smysl a obsah (Doubrovka se koupe v rybníce, což přináší pocit osvěžení, Dana záměrně způsobí katastrofu s vodovodem, aby se setkala s instalatérem, matka Venduly nemůže bez alkoholu být, musí prostě pít, je to určitý návyk – dostává se pocit zapomnění, uvolnění, pije ze žalu i neštěstí, atd.). Voda se však v případech práz Jaromíry Kolářové 70. let stává motivem, který v sobě nese napínavou kompozici příběhu. (Urbanová, 2004)

3.4 CHARAKTERISTICKÉ RYSY KNIH JAROMÍRY KOLÁROVÉ

Charakteristickými rysy se zejména pro knihy *Můj chlapec a já* a *Náš malý, maličký svět* stávají senzibilita a niternost, důležitým je hledání vlastního „já“ a vlastní individuality. V centru pozornosti tedy stojí vlastní „já“. Autorka se zabývá vlastními životními příběhy či příhodami, životními krizemi a průběhem nemocí. Kolářová využívá přesné popisy, smyslové vnímání a elementární citění a chápání. Typický je pro autorku také zájem o autobiografii. Z toho vyplývá, že tyto knihy nesou znaky sebevyobrazení nebo

sebeznázornění. Tato tendence se zrcadlí i v tom, jakou formou jsou knihy napsány – jde o formu deníků, pamětí, retrospektiv. (Dokoupil, Zelinský, 1992)

Čím pesimističtější se stává doba 70. let, tím víc se Kolárová věnuje oblasti, kterou zná – hledá určitou jistotu. Přicházejí komplikované otázky, odpovědi jsou o poznání lepší a autorka se přibližuje vlastnímu „já“. Zdánlivě prohlubuje vnitřní „já“, ale zároveň také prostředí a situace. Autobiografické knihy jsou pak určitými dokumentacemi své doby. Zmiňované znovuoobjevení a niternost jsou znaky, které vedou k psychologizaci literatury.

Hlavním tématem knih *Léto s kovbojem*, *Holky z porcelánu* a *Cizí děti* je všední den. Tzv. epické „já“ hledá často komunikaci s okolím, ale hlavně s ostatními lidmi – např. s rodiči, zejména s matkou, s přáteli, se spolupracovníky atd. Tematicky se autorka pohybuje v oblastech štěstí a neštěstí lásky, rozchodu, samoty a osamělosti, smutku, trdomyslnosti, ponejvíce však lásky všedního dne. Na významu pak nabývají žargon, slang, vulgarismy a hovorový jazyk. (Petrů, 2000)

S mnohými tematickými celky Jaromíry Kolárové souvisejí následně i mnohé motivy a symboly, s nimiž v knihách pracuje. Uvedu několik rysů, které jsou pro tvorbu Kolárové typické:

1. hledání vlastní identity a seberealizace
2. vztahy matka-dcera, otec-dcera
3. mateřská role
4. nové zkušenosti, i např. sexuální, homosexuální
5. staré normy v soudobé společnosti
6. křehkost manželství, útěk z manželství
7. pokusy o znovunalezení sebe samého
8. mezilidské vztahy – jejich formování, průběh, vrchol

Na základě charakteristických rysů v knihách Jaromíry Kolářové by se dalo hovořit o třech oblastech souvisejících s ženským myšlením, a to o tzv. ženské estetice, ženské subjektivitě a ženské identitě.

Ženská estetika se projevuje v knihách Kolářové ve formě psaní, v reflexi ženského vnímání a v hledání zvláštností specifických pro určité pohlaví. Kolářová jako kdyby chtěla reflektovat schopnost ženského vnímání. Tzv. ženská subjektivita se odráží v tom, že autorka hledá specifika pro ženské myšlení. Tato subjektivita se ukazuje ve vztahu ke skutečnosti. Velmi významnou se stává třetí oblast, tedy tzv. ženská identita. Snaží se ukázat, jaké postavení mají ženy a dívky ve společnosti a jak si toto místo hledají a utvrzují. Hrdinky si místo hledají, určují a rozvíjejí. (Šebestová, 2002)

3.5 KREATIVNÍ ČINORODOST - VYPRÁVĚNÍ

V prózách Jaromíry Kolářové nabývají vyprávění na rozdílnosti, jež je způsobena dobou, prostorem a generacemi. Jednotlivá vyprávění odpovídají přáním lidí, kteří by rádi našli vzájemný vztah prožívání a chování v časových etapách. Lidské prožívání je tedy něco, co si člověk ze svého života uvědomuje. Nabízí se otázky: Zahrnuje ale prožívání celou psychiku? Dá se navenek úplně vyjádřit jednáním? Odpovědi se dají formovat na základě četby textů Jaromíry Kolářové, dopomoci však mohou také mnohé psychologické konotace. Prožívání jednotlivých hrdinek je však subjektivní a jedinečné, uskutečňuje se v čase, základním motivem se mohou stát potřeby, zájmy a životní cíle. Chování by se pak dalo naznačit jako aktivita jednotlivce, která je vnějším projevem duševního života a vzniká v interakci člověka s prostředím. Autorka chtěla čtenáře do vyprávění vtáhnout, aby mohl vysledovat prožívání a chování svých hrdinek.

Prózy Jaromíry Kolářové charakterizuje volná tradiční vypravěčská forma, usilující (často bez hlubšího psychologického ponoru a výraznější stylizace) o zachycení životního materiálu. (Bílek, 1982)

Tvorba Jaromíry Kolářové patří do tematické oblasti, kterou Štěpán Vlašín (1985) v knize *Na přelomu desetiletí* nazývá jako „obraz společenského vývoje nedávné minulosti“. (Vlašín, 1985, s. 20)

Jedná se o díla zachycující historii, pokud je pohlíženo očima mladého člověka, ale z hlediska autorčiných zkušeností jde o kus osobního a generačního zrání.

Hrdinka knihy *Můj chlapec a já* vede promluvy, které se obracejí k minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Druhým subjektem vyprávění je její syn Ivan. Akt vyprávění by se tedy dal dělit ještě podle jednoho klíče, a to na základě pohlaví. Matka jako vypravěčka příběhu pozoruje, jak syn téměř kriticky reaguje na její vyprávění. Téměř třicet let je doba, která dělí matku a syna, což se projeví i v jazyce těchto dvou postav. Nestálý, roztržitý až vrtkavý způsob života a věčná nejistota a strach mladé ženy odpovídá jejímu jazyku. Návrat do dětství a dospívání matky je vyprávěn retrospektivně, projevuje se v květnatém stylu (objevují se delší souvětí, jež slouží jako prostředky k popisu děje nebo události), a protože popisuje delší časové období, lze nalézt rozmanitou slovní zásobu. Často se objevuje taková slovní zásoba, která je pro matku i syna naprosto přirozená. V matčině mluvě se objevují slova zastaralá (soudruh) – tomu odpovídá rozlišení její slovní zásoby podle dobového zabarvení. V době po narození syna jsou typická slova dětská (př. hajat, nehýtek, čičinka, pěstička, činaná), familiární (synáček, chlapeček) a zjemnělá – rozlišení slovní zásoby podle citového zabarvení. U syna je možné pozorovat jeho malé zkušenosti a častý kritický přístup, z čehož lze vysledovat slova zhrubělá až vulgární – nechápe ještě zcela význam jednotlivých slov. Ty se objevují i

v matčiných promluвах (např. vychtle, tak se neposer, otevřeš tu hubu, hergot, dělat někomu vola). Typické jsou pro knihu také zdomácnělé obměny vlastních jmen a různých příbuzenských vztahů (synátor, bába babicí, Helenka, Žanda, Anča, Tonička, Janinka, Honza). Kniha je psána v jazyce spisovném, objevují se slova z obecného jazyka (obecná pražština) – lexikum odpovídá autorčině původu. Nejen lexikum, ale také rovina hláskoslovná reflektuje pražské prostředí – objevuje se celá řada obecně českých výrazů a koncovek (např. je to studený, strejček, polívka, máme dost tvýho, vona, bejk).

Nejen samotná matka, ale i syn hledají své místo a postavení ve světě. Synovi nelze vytýkat jeho nezkušenost a malý věk. Nedokáže zpočátku ještě rozpoznat, co se děje ve společnosti, ale umí už pochopit, že mnohé chování dospělých lidí je často klamné, neupřímné a pokrytecké.

Vyprávění hrdinky Jaromíry v knize *Náš malý, maličký svět* odpovídá přání člověka najít vztahy a náležitosti osobitého prožívání a chování v časovém horizontu. Hrdinka zakládá svůj vztah ke světu a lidem na základě všetečnosti, tomu odpovídají mnohé její dotazy, otázky a reakce. Patrná rozdílnost vyplývá v promluвах dětských a v promluвах dospělých hrdinů. V *Našem malém, maličkém světě* se objevuje podobná slovní zásoba jako v knize *Můj chlapec a já*. Slovní zásoba koresponduje s prostředím města a vesnice, patrná je jazyková různorodost. Opět jako v díle *Můj chlapec a já* se objevuje koexistence dítěte a dospělého hrdiny, s čímž souvisí opět lexikum (malé zkušenosti doplňuje vyprávění a souhrn zážitků dospělých). (Dokoupil, Zelinský, 1992)

Dítě se stává hodnotou povídkové knihy *Cizí děti* – kniha popisuje tři osudy dívek a zároveň by se čtenářem mohli stát děti staršího školního věku, které již dokáží chápat souvislosti mezi světem dětí a dospělých. Tři povídky a osud tří dívek (objevuje se magické číslo tři) tvoří základ knihy, v níž se v jednotlivých povídkách objevují vypravěčky Vendulka, Hedvika a Jindřiška. Spojitost mezi nimi je patrná, mají nevalné zkušenosti se svými rodiči, respektive s matkami.

V povídce *Co Hedvika neřekla* se na začátku objevují výpovědi a záznamy o ztrátě Hedviky. Výpovědi jednotlivců (sociální pracovnice, matka Hedviky nebo kamarád Přemek) odpovídají jejich vzdělání, postavení i vztahu k Hedvice. Odcizenosti dívek a rodičů odpovídá styl vyprávění, slovní zásoba a jednoduchost vět (strohé výroky rodičů). Dialogy mezi dítětem a matkou tvoří velmi často jednoduché oznamovací věty nebo dokonce jen několik slov, matky nemají snahu ani potřebu se více či méně dítěti věnovat. Názory matek na dívky reflektují jejich vyjadřování a mínění – od slov vulgárních až ke slovům zhrubělým, např. parchant, harant, černý gizd apod. U matky Vendulky pramení její nezájem ze zájmu o alkohol, u Hedviky se setkáváme s matkou, jež o dítě nemá zájem vůbec a Hedvika je pro ni břemenem z doby mládí, matka v poslední povídce má o dítě zájem, ale ten ustupuje do pozadí a vzniká zájem o někoho jiného – o muže – a dítě neuneslo zhrzenost a o lásku matky se musí dělit. Kolárová se věnuje popisům různých situací, prostředí, doby. Autorka se věnuje také jazyku žen a dívek, lze pozorovat rozdíl mezi ženami a dívkami – matky své místo ve společnosti našli, dítě své postavení teprve objevuje, těžce poznává a chápe. (Holý, 1993)

Pracovnímu prostředí se podobá vyprávěcí forma příběhu *Holky z porcelánu*. Celý příběh je prostoupen činnostmi spjatými s inventurou, prací a zároveň láskou. Tomu se přibližuje i vyprávění *Léta s kovbojem*. Šest dívek (Helena, Dana, Věrka, Jiřa, Maruška i Doubravka), z nichž každá je individuum, se snaží najít vstup na cestu zvanou život. Nalézají své ukotvení v prvních povoláních. Aby Kolárová ozvláštnila příběh adresovaný především dívčímu vnímateli, doplnila jej o mnohá slova profesionální (ta najdeme u skladnic i u psychologů). Vidí své postavení v pokrokovém světě, nenechají se zaskočit zákeřností a falešností jiných lidí, a proto cítí, že spolehlivým nástrojem se může stát jejich smích a zdánlivá bezstarostnost. Vedle dívek se objevují v příbězích mnozí mužští hrdinové. Styl jejich řeči odpovídá jejich kvalitám, situaci a stavům. Petr si ze strachu z matky často vymýšlí a lže. Stáňa je

povoláním řidič, čemuž odpovídá jeho hrubé, vulgární a nemístné vyjadřování. Instalatér Tomášek i sortimentář Kubík jakoby odpovídali svým infantilním chováním nezralým lidem (o mnohém svědčí zdomácnělá obměna vlastních jmen Tomáš a Jakub – hypokoristika), o vztazích mají jen kusé představy, a proto se dá u nich snadno vyvodit nervozita, malá sebejistota, u Tomáška z nervozity pramení nahrazování sloves a jakýchkoliv slov ukazovacím zájmenem „ten, to“. Kovboj Honza je původem z vesnice, proto není náhodou, když ho autorka staví do takových situací, v nichž jen těžko nalezne slova. Pak se objeví častá rozpačitost, pochybnost a bezmocnost. (Urbanová, 2004)

3.6 PRÁCE S LÁTKOU

Je jasný fakt, že Kolárovou zajímaly osudy dívek a žen, vztahy mezi nimi. Může se však kvalitní a plnohodnotný život rozvíjet, aniž by se neobjevil maskulinní prvek? Do jaké míry hrají muži důležité role pro hrdinky textů Jaromíry Kolárové? Projevují se polarita muže a ženy určitým způsobem na obsahu, látce či vypravěčském stylu? Otázky nejsou uvedeny náhodou, odpovědi budou hledány na základě literární analýzy textů. Svědčí o tom nejen prozaické texty autorky, ale i dobové rozhovory se samotnou autorkou. Práce se nebude upínat na dobu 70. let, kdy díla vznikala, nahléd a zhodnocení bude pojato z doby 21. století, tedy o 40 let později. Vystávají další otázky: Vyskytují se u Kolárové rozdíly mezi mužskými a ženskými konverzačními tématy? Bezpochyby ano, protože ženy a hrdinky Jaromíry Kolárové mluví např. o dětech, vztazích mezi rodiči a dětmi, partnerských vztazích a vedení domácnosti. Objeví-li se v textu muž, případně více mužů, dávají přednost pracovním tématům, sportu a politické situaci. Kolárová chtěla ukázat podmíněnost a vazbu na muže, své ženské hrdinky porovnává či konfrontuje s mnohými dějovými motivy – přebalování dítěte, pečení cukroví, příprava pokrmů, tradiční domácí práce (praní, žehlení, uklízení atd.). V čem tedy

spočívá hlavní rozdíl hrdinů – muže a ženy – v prózách Kolárové? Muži nedobrovolně a špatně snáší to, čím se na nich často podepsali a projevíli ostatní, ženy se mnohdy i nevhodné situaci snaží přizpůsobit. Muži se do jisté míry stydí mluvit o emocích, slabostech, bezradnosti, beznaději a zoufání, nedokáží uznat pochybení a mýlku tak, jak by chtěli oni sami. Tím většinou vnitřně strádají. Ženy naopak podlehnou úplně citům a emočním vzplanutím, což se projeví na jejich dalším vývoji. Názorné a patrné je to na vztazích ve vyprávění *Holky z porcelánu*, zde se objevují zdánlivě nesourodé dvojice (Helena a Petr, Věrka a Stáňa, Dana a Tomášek, Maruška a Kubík, paní Světa a Arnošt Jarolím). Mužští hrdinové těžce nalézají slova, aby jimi pojmenovali to, co cítí a po čem touží. Příběh doplňují dějové motivy, zejména nekonečné sčítání porcelánu, jež v sobě nese skutečnost napínavé kompozice příběhu.

Pro knihy *Holky z porcelánu* a *Léto s kovbojem* je tedy příznačný motiv lásky a s ní spjaté dějové motivy (např. vyznání láska, opětování, zklamání). Dobu 70. let reflektuje zejména *Léto s kovbojem* a dějové motivy typické pro 70. léta jsou v knize přítomny – čekání v nekonečné frontě v obchodě, příjezd pojízdné prodejny a s tím související nedostatek. Celým prázdninovým příběhem prostupují i takové motivy, jež jsou pro dobu prázdnin a místo vesnice charakteristické – pasení krav, procházky po louce a v lese, koupání v rybníce. (Urbanová, 2004)

U Kolárové se objevují hrdinky, jež se mohou objevit ve vedoucích funkcích nebo ve funkcích, kdy jsou nazývány mužskými tvary (např. psycholog místo psychologka), v dřívějších dobách byla tato značení mužským tvarem zcela běžná, protože se ani ženy v mnohých funkcích nevyskytovaly. Sférou působnosti ženy měla být výsadně rodina. V období 70. let 20. století se vystačilo s názorem, že mužské tvary uspokojivě a dostatečně suplují také ženy.

Za zmínku stojí dále i skutečnost, z čeho pramení nejistota a nedostatek sebevědomí hrdinů (žen, dívek a dětí) v prózách Jaromíry Kolářové. Chová se k nim společnost (soudobá či současná) stejně jako k mužům? Je evidentní, že společnost se k chování a vystupování žen a dětí staví odlišně než v případě mužů. Společnost mužů věří víc než ženám a dětem. Z toho mohou vyplývat problémy dětí-dívek v povídkách *Cizí děti* nebo ukotvenost matek z knih *Můj chlapec a já* nebo *Náš malý, maličký svět*.

3.7 ŽÁNROVÁ CHARAKTERISTIKA

Tvorba Jaromíry Kolářové 70. let je značně žánrově rozrůzněná. Prózy *Můj chlapec a já* a *Náš malý, maličký svět* nesou v sobě autobiografické motivy. Obě románové biografie vycházejí ze života a zkušeností samotné autorky Jaromíry Kolářové. Dílo *Náš malý, maličký svět* zachycuje dobu od roku 1921 (narození autorčina bratra Pavla) do roku 1933 (Pavlova smrt). Próza je tedy ohraničena protikladnými póly lidského bytí – životem a smrtí. Stejně je to i v díle *Můj chlapec a já*, jež začíná v roce 1946 (narození syna) a uzavírá se na konci 60. let (smrt matky). Patrný u knih je značný zájem o autobiografii. Kolářová v dílech ukazuje rysy vlastního znázornění a vylíčení. Z knih se lze dozvědět o situaci v Československu od roku 1922 po konec 60. let. Je zajímavé, že čím více je doba těžší, tím více jí autorka věnuje svou pozornost – vznik díla *Můj chlapec a já* v roce 1974, za tři roky píše *Náš malý, maličký svět*. Snažila se hledat a najít určitou jistotu. S dobou přišly také komplikované otázky, kterými se Kolářová v prózách zabývá. Čím více byla odpověď lepší, tím otevřeněji si všímá svého vlastního „já“, k němuž se i otevřeněji obrací. Autorka zdokonaluje své vnitřní „já“ stejně umně, jako se snaží zdokonalit situaci a prostředí. Kolářová se drží striktně vlastního sebepozorování a zkoumání. Obě autobiografická díla jsou určitými „dokumentacemi“ doby – popisují politické a kulturní poměry. Často zveřejnila autorka biografie jiných

osob (vlastní rodiny, příbuzných, známých nebo osob úplně cizích). Znovuobjevení jedince či jednotlivce a nová vnímavost a citlivost jsou znaky, které vedou k psychologizaci obou děl. (Janoušek, 1995)

Povídka se stává typickým útvarem Jaromíry Kolářové v díle *Cizí děti*. Rozdílnost v obou cyklech je značná: kniha *Cizí děti* obsahuje tři ucelené povídky (*Dívka s mušlí*, *Co Hedvika neřekla*, *Baculka a Maculka*). Co mají všechny tyto povídky společné? Společným znakem je tedy to, že jádrem je určitá událost, povídky jsou vymezeny místem i časem a Kolářová se snaží zacházet s takovými prvky a složkami, které jsou naprosto reálné. Všeobecně patří povídka k střednímu prozaickému žánru.

Problém vyvstává u děl *Holky z porcelánu* a *Léto s kovbojem*. Otakar Chaloupka řadí obě práce mezi prózy s dívčí hrdinkou, ale svým zaměřením se orientují spíše k již téměř dospělému čtenáři. Próza s dívčí hrdinkou už v názvu odkazuje na svého příjemce. Proto je také pohlaví základem při dělení četby určené čtenářům staršího školního věku. Jakýmsi základním pilířem těchto próz jsou dějové motivy, témata a životní schémata. Hrdinky *Holek z porcelánu* i *Léta s kovbojem* se už většinou uplatňují v prvních zaměstnáních, pronikají do praktického života a lépe se dokáží vyrovnat se svým trápením. Ale i přesto se objevuje např. první láska, dívčí iluze, krize v rodině a zaměstnání, zklamání apod. (Chaloupka, 1985)

II. EMPIRICKÁ ČÁST

Předmětem zájmu empirické části této práce jsou vztahy dětí a dospělých v tvorbě spisovatelky Jaromíry Kolářové. V české literární historii a odborných monografiích lze najít nepřehledné množství informací o této spisovatelce a o hlavních motivech a tématech jejích próz. Méně se však monografie nebo články v periodikách zabývají přímo vztahem jejích dětských a dospělých hrdinů. Proto byla této problematice celá práce věnována.

Cílem bylo zmapovat vztahy dětí a dospělých v tvorbě autorky, najít pojítka mezi jednotlivými knihami, kterým byla v práci věnována pozornost. Důležitá je vazba a vztah mezi hrdiny, vztahy buď pozitivní, nebo negativní. Zajímavé pak byly názory samotné autorky na nevyrovnané vztahy dětí a dospělých – zvláště pak jejích hrdinů.

Vymezení zkoumaného problému

- vztahové postoje hrdinů knih Jaromíry Kolářové
- vztahové postoje mezi lidmi, konkrétně mezi dětmi a dospělými
- kladné a záporné vztahy

Výzkumné pole

Výzkumná část probíhala na základě znalosti spisovatelky Jaromíry Kolářové, dále na konkrétní četbě jejích prozaických děl. Jedná se o následující díla:

- *Můj chlapec a já* (1974)
- *Náš malý, maličký svět* (1977)
- *Cizí děti* (1975)
- *Holky z porcelánu* (1976)
- *Léto s kovbojem* (1979)

Všechna uvedená díla byla v době tvorby této bakalářské práce důkladně několikrát přečtena, na základě literární analýzy děl Jaromíry Kolářové bylo provedeno detailní vykreslení vztahu dětí a dospělých.

Výběr metody

Pro tento výzkum byla použita metoda označená v literární teorii jako *analýza literárního textu*.

Analýza (z řec. analysis = rozbor) je metoda zkoumající jednotlivé složky literárního díla. Je základním předpokladem porozumění literárnímu dílu. Analýza literárního textu je otevřený způsob vyvozování smyslu literárního díla. (Petrů, 2000)

Práce se zaměří na analýzu literárního textu jakožto na metodu myšlení, vztah k jiným společenskovedním disciplínám – např. psychologii, pedagogice.

Shrnutí

V práci byly zjišťovány vztahy mezi dětmi a dospělými. Byla analyzována výše uvedená díla spisovatelky. Vztahy mezi dětmi a dospělými si čtenář při četbě uvědomuje zpravidla velmi intenzivně, neboť tyto vztahy jsou velmi znatelné. Dále si čtenář uvědomuje postavy jiné, vztah mezi postavami a dějem. Beletristická díla Jaromíry Kolářové umožňují zprůhlednit zákonitosti vztahu dětí a dospělých.

4 LITERÁRNÍ ANALÝZA TVORBY JAROMÍRY KOLÁROVÉ

V následující kapitole bude věnována pozornost analýze jednotlivých knih Jaromíry Kolárové ze 70. let 20. století. Patrná je značná žánrová rozrůzněnost, čtenářům předkládá různé žánry – autobiografický román, reportáže, novely, prózy s dívčí hrdinkou, nemocniční román atd. Obecnějším pojítkem, které jakoby spojuje jednotlivé knihy, jsou osudy žen a dívek a vztahy mezi dospělými a dětmi. Je tedy patrné, že ji zajímají osudy ženských hrdinek, zabývá se jimi, snaží se na ně ve svých knihách upozornit. Dalším zájmem autorčiny tvorby je dítě, Kolárová v jednom rozhovoru z počátku 90. let říká: *„Nejen moje hrdinky, ale děti vůbec to dnes nemají lehké. Ať už jsou z rozvrácených rodin, anebo z těch normálních, jen „obyčejně“ nervózních, uhoněných a uchvátaných.“* (Kapek, 1991, s. 3)

Čtenářům předkládá rozdílné příběhy, v jejichž centru dění stojí žena, žena se svými potřebami, které by měly být naplněny – láska, přátelství, touha po dítěti, po štěstí, mateřství a mateřská zkušenost. V četných případech vychází Kolárová ze svých životních zkušeností. Lze ji považovat za autorku nejstarší generace. Mnohé knihy byly pak ovlivněny jejími četnými zájmy, mezi něž patřila např. botanika, zoologie, obrazy, četba a malé děti. Osudy dětí ji velmi zajímají, autorka uvádí s podivem, že *„lidé se snáze dojmou osudem starého člověka, nebo docela malého dítěte než situací školního dítěte, které žije například v rodině, kde strádá nedostatkem lásky.“* (Klevisová, 1984, s. 4)

Jaromíra Kolárová zná dobře dětskou duši, ví, jak dokáží být děti citlivé. I na základě autorčiných životních zkušeností vznikly její příběhy s hrdinkami – ať dospělými nebo dětskými.

V dílech se objevuje několik generací hrdinek, pro lepší názornost jsou rozčleněny do následujících skupin:

1. hrdinky školního věku
2. hrdinky, které ukončily střední, popř. vysoké vzdělání
3. hrdinky ve věku od 30 let

Do první skupiny lze zařadit hrdinky povídek z cyklu *Cizí děti*, tzn. Vendulku Brabcovou (*Dívka s mušlí*), Hedviku Pokornou (*Co Hedvika neřekla*) a Jindřišku (*Baculka a Maculka*), dále samu autorku v autobiografickém románu *Náš malý, maličký svět*, tzn. dívku Jaromíru.

Druhou skupinu by pak tvořily hrdinky Helena, Jířa, Dana a Věrka z *Holek z porcelánu*, taky čerstvě promovaná psycholožka Doubravka z *Léta s kovbojem*. Ke třetí skupině by přináležely matky hrdinek z první skupiny, tedy z triptychu *Cizí děti*, dále matka chlapce Ivana z románu *Můj chlapec a já*, paní Světla v knize *Holky z porcelánu*.

V knihách se objevují různé ženy a dívky, z odlišného sociálního prostředí, s různým vzděláním, v různé době. Tyto ženy spojuje touha po lásce, porozumění a přátelství.

Knihy Jaromíry Kolárové budou analyzovány z určitých hledisek a kritérií, které se dají vyvodit z teoretické části. Pro lepší přehled zůstane zachováno tematické pořadí. Pak bude možno lépe srovnat, jak dalece souvisí to, co napsala Kolárová v knihách, s výsledkem literárních analýz.

Analýzy věnují pozornost těmto tématům:

1. postavy

Kdo jsou hlavní postavy? Jakou platnost mají v příběhu?

2. dějiště příběhů, sociální prostředí

Kde se příběh odehrává? Do jaké míry dějiště ovlivní některé postavy?

3. vztah postav k vlastní rodině a k jednotlivým postavám

Proč je pro jednotlivé postavy tak důležitý vztah k vlastní rodině? Proč jsou hrdinky vystaveny tomu, že mnohdy nepoznají, co vlastně rodina znamená a jak je důležitá? Jak se projevují vztahy mezi rodiči a dětmi – zejména vztah matka-syn, matka-dcera? Jak se projevují vztahy milostné? Proč jsou tyto vztahy pro hrdiny tak důležité? Jaké problémy řeší často hrdinky v těchto vztazích?

4. historické události

Proč ve svých knihách odkazuje Kolářová často na historické události? Jaký pak zastupují v příběhu význam? Proč se s oblibou vrací do minulosti – ať více či méně vzdálené?

5. příběhy jiné

Proč se často vyskytují postavy, jejichž osud vykresluje Kolářová na několika stranách? Čím tyto malé, nepatrné postavičky Kolářovou natolik upoutaly, že se jejich osudům nezřídka věnuje?

4.1 MŮJ CHLAPEC A JÁ

Můj chlapec a já (1974) patří mezi nejzdařilejší dílo Jaromíry Kolářové. Kolářová tlumočí a konfrontuje zkušenost a stanovisko tří generací na základě osobní výpovědi hlavní protagonistky. Román přináší složitý obraz doby a také složitý obraz jednotlivců. Autorka využívá různé postupy, např. reportážní, memoárové a beletristické, snaží se střídat i různé časové roviny – vrací se do doby svého dětství v roce 1919, to je zastoupeno rovinou času minulého, druhou časovou rovinu tvoří přítomnost, to jsou každodenní starosti hlavní hrdinky Heleny. Sama autorka chtěla ve své knize ukázat, jak se proplétá minulost, budoucnost a přítomnost. Motivem i osobitou poetikou navázala

Kolárová na román *Můj chlapec a já* prózou *Náš malý, maličký svět* (1977). Jak román *Můj chlapec a já*, tak i román *Náš malý, maličký svět* jsou texty, které mají autobiografické rysy.

Pokud by se mělo začít u názvu knihy *Můj chlapec a já*, lze z něj vyvodit, že ústředními postavami příběhu je matka Helena a její syn Ivan. Objevuje se tedy vztah matky a dítěte, v tomto případě z názvu vyplývá, že celé vyprávění bude mít jakousi výchovnou funkci. Kromě hlavní hrdinky hraje důležitou roli její syn Ivan, který doplňuje matčiny vzpomínky několika komentáři. Těchto komentářů je v díle celkem osmnáct a jsou pro lepší přehlednost psány kurzívou. Jedná se o intimní příběh, kde syn je adresátem, autorka líčí mj. porod, vývoj dítěte, jeho první kroky, první zub, ale i činnosti s tím spojené – plenky, první školní den, nemoci, puberta, první dívka. Hrdinka si myslí, jak dobře svého syna vychovává, ten ji však za didaktické postupy často ve svých komentářích kritizuje. Vlnu kritiky vznáší Ivan také na chování a vztah matky a otce.

Velmi nosným je emoční vztah matky Heleny a syna Ivana. Matka se k Ivanovi upíná, má potřebu, aby pocítil už od raného dětství pocit přináležitosti a připoutání. Obecně platí, že u rodičů, zvláště pak u matek, existuje rodičovský talent zděděný po prapředcích a ten umožňuje vzájemnou interakci matky s dítětem od prvních dnů po narození. Péče o následující generace má kořeny v osobní zkušenosti s vazbou na vlastní matku. V díle *Můj chlapec a já* se těsná vazba objevuje krátce po narození Ivana – těsným kontaktem, hlasovými signály, kladným a radostným vztahem.

Ačkoliv bylo uvedeno, že dílo přináší jakousi didaktickou funkci, nebere syn Ivan výchovu své matky Heleny tak vážně jako ona, často na její přístupy ve svých komentářích reaguje, mnohdy až s kritickým přístupem. U Kolárové se jedná o matku – ta je poměrně mladá (26 let při narození syna) – žijící ve stresu

a pod vlivem deprese, jen obtížně vyvolává pocit jistoty u dítěte. Ivan ve svých komentářích zmiňuje, že mnohokrát nevěděl, co má od matky očekávat:

„Bylo to s tebou vždycky těžké, nikdy se nedalo předvídat, jak na kterou věc budeš reagovat, jednou ses naštvála pro maličkost a podruhé s tebou nic nehnulo, žil jsem věčně na tenkém ledě, to já budu své dítě vychovávat jinak, důsledně, navodím mu už odmalička pocit jistoty.“ (Kolárová, 1987, s. 165)

Ve výpovědích matky a syna se odráží rozdíly generací – tomu odpovídají stylistické prostředky, zároveň je pohled matky na svět jiný než pohled synův. Matka čerpá hodně z emocí, které těží z vlastních prožitků, synovy kritické výpovědi zase odpovídají jeho malým a zanedbatelným zkušenostem. Matka je tedy emotivně založena, zatímco Ivan je spíš realista odkázaný na rozum.

Velká část knihy, respektive ta část roviny času přítomného, je vedena od narození syna Ivana až po vstup do první třídy, tzn. 5. – 6. rok života. Dalo by se hovořit o jeho cestě životem, která začíná u miminka a končí u dospělého člověka. V době, kdy Ivan začíná pátrat po světě, rozvíjí se další fáze vztahu Ivana s matkou a projevuje se dynamika chování mezi matkou a synem. Autorka chtěla v knize ukázat, jak mnozí rodiče chtějí ochránit své dítě, ať se děje cokoli. Ochranařský přístup nebo vztah rodičů však není příliš vhodný; tímto ochranařským vztahem se odlišuje próza *Můj chlapec a já* od cyklu povídek *Cizí děti*, v nichž děti marně hledají lásku nebo nejen ochranařský, ale jakýkoliv vztah. Jaromíra Kolárová psala knihu *Můj chlapec a já* pro mladé lidi, autorka byla výborným znalcem psychologie soudobého člověka a právě tato znalost a množství prožitků tvoří jádro celé knihy.

Závěr knihy je završen smrtí, v tomto případě se jedná o smrt Ivanovy matky Heleny, ta umírá na konci 60. let, kdy je jí přibližně 50 let. A právě poslední komentář syna Ivana je jakousi vnitřní řečí k matce Heleně, zároveň odráží i její smrt. Bylo uvedeno, že syn svou matku neustále kritizoval, často jejím

názorům oponoval, ale právě v poslední kapitole se s jejími názory konečně smiřuje a zdá se, že je také koneckonců uznává:

„Teď na tebe nechceme s tátou myslet, radši o tobě ani nemluvíme, tak nás bolí každá zmínka, každá tvoje věc i ty kytky, co ses na ně nadívala, i to ticho, cos tu naposled poslouchala, i to tvoje poslední TAK AHOJ“. (Kolářová, 1987, s. 277)

Děj příběhu začíná v roce 1946 v nemocnici, resp. v porodnici. Místo nemocnice, lépe řečeno nemocničního pokoje, má v celém díle dvojakou platnost – na jedné straně zde život začíná, na druhé straně však také život končí. Kniha hodně pracuje s kontrasty, do protikladu staví Kolářová např. chudobu a bohatství, realitu bídy a romantičnost autorčinych snů, svět matky a svět syna.

V nemocnici poprvé prozře syn Ivan, nemocnice je tedy místem s katarzním účinkem, matka si v nemocničním pokoji mnohé uvědomuje, vnímá strach a doufá v lepší dobu, do níž porodila syna. Významným místem se stává „jistota“, kterou Kolářová nazývá domov. Hrdinka však nechce být upoutána pouze na domov:

„Zasměju se. Nejsem tak pošetilá, abych pletla pro muže klícku z vlastních vlasů. Náš domov je malý proti světu, ani já sama se jím nechci navěky spoutat.“ (Kolářová, 1987, s. 61)

Pro syna se snažila vytvořit protagonistka Helena takový domov, který by byl pro něj bezpečný. Důležitý je byt příslušící rodině (ať v Praze nebo Ostravě), a také jeho jednotlivé místnosti (kuchyně, koupelna, ale hlavně dětský pokoj). Matka se snaží zformovat domov, který by byl nejen pro syna místem nacházení a utvrzování identity. Právě matka je tou osobou, která stojí v centru domova a vytváří ono hřejivé prostředí. Důležité nejsou materiální hodnoty,

komfort a luxus, ale bezprostřednost ovzduší a lidské chování. Kolárová si ve významu domova nese v sobě obraz minula – rodiče se raději pro svého nemocného syna obětují, nic nepomohou drahé dárky, honosnost a blahobyty, Kolárová popisuje lásku rodičů i svou k bratrovi. Stejnou hřejivou atmosféru, kterou vytvořily rodiče jí a bratrovi ve 20. a 30. letech, chce vytvořit hrdinka Ivanovi na konci 40. let a v 50. letech. Cesta pak vede od jednoho domova (Praha) k druhému (Ostrava) – cesta vedoucí od místa – od domova známého k neznámému. K cestě do neznámého místa jsou většinou lidé přinuceni proti své vůli nebo jsou násilně na tuto cestu vysláni, u Kolárové jde o cestu do neznáma, k níž se rodina rozhodne zcela dobrovolně.

Děj celého autobiografického díla se odehrává v rodišti Jaromíry Kolárové, v Praze. Prahu autorka popisuje se svými přilehlými ulicemi a uličkami, parky, alejemi, náměstími. V roce 1950 se rodina – matka, otec a syn Ivan – stěhuje do Ostravy. Jaromíra Kolárová se sama do Ostravy přestěhovala s celou rodinou. Ostrava se stává dějištěm mnohých dalších próz autorky – např. knih *Cizí děti* nebo *Voda!*, a jak již bylo zmíněno také knihy *Můj chlapec a já*. Ostrava je v té době, tedy na počátku 50. let minulého století, místem, v němž se začíná stavět Nová huť, začíná se v něm tvořit průmysl. Do protipólu staví Kolárová život ve městě (Praha, Ostrava) a na vesnici, zabývá se však domněnkou, že obojí s sebou přináší jisté výhody i nevýhody.

Kolarová se v díle nevyhýbá ani maloměšťáctví a nedokonalostem povahy některých lidí, např. sobectví, závisti, získání majetku jakýmkoliv způsobem. S projevy maloměšťáctví se Kolárová zabývá už např. po osvobození vojáky, kdy lidé mají strach hlavně o svůj majetek:

„...široká ruská duše narazila na malého českého člověka. „Osvobodili, to já jim neberu, že osvobodili, ale proč musí polámat všechny tulipány, jak já těžko sehnal cibulky, celou válku sem nic nešlo, já chápu, že válka je válka, ale

když je jednou mír, tak mi přece nemusí najet do plotu, má dávat pozor.“
(Kolárová, 1987, s. 115)

Štěpán Vlašín (1974) píše: *„Ze všeho nejvíc je kniha bojem s maloměšťáctvím v nás, odhalováním přežitků a kazů národní povahy a zároveň polemikou a výzvou.“* (Vlašín, 1974, s. 5). Autorka přistupuje k národu ze dvou úhlů pohledu, na jedné straně o českém národu říká, že je *„střízlivý, uvážlivý, umírněný v emocích, někdy kverulantský a rýpavý, ale vždycky zdravě rozumný a venkovsky rozvážný.“* (Kolárová, 1987, s. 273). Na druhé straně však poukazuje také na část malých českých lidí, pro něž používá technický termín a označuje je za tzv. *„zdivočelé maloměšťáky“*. A autorka uvádí, že *„s mastnými pusami sedí v měkkých křeslech před obrazovkou a se zadostiučiněním poslouchají, do jaké bídy upadli, nemohou se dočkat vlastního krachu, vysmívají se všemu, čím celá léta žili, a hledají spásu u politika, který se zajíká a omílá dávno zavržené pravdy hystericky (zdaleka ne historicky) podbarveným hlasem.“* (Kolárová, 1987, s. 273)

Kolárová se snažila ukázat, jakými nešvary postihující společnost jsou přetvářka, hrabivost, chamtivost a závist. Maloměšťáctví se objevuje v díle, slovo maloměšťáctví je odvozeno od spojení „malý měšťan“ (u Kolárové „malý český člověk“), takový člověk se snaží za každou cenu dosáhnout vyššího společenského postavení. Přitom by nemělo vyjít najevo jeho nižší postavení a původ. Pokud se to takovému člověku nedaří, stává se značně nekompromisní.

Nosným tématem příběhu je nemoc a následně mnohdy smrt. Nemoc je vlastně psychický nebo tělesný stav organismu, způsobuje činnosti některého orgánu nebo funkce organismu. Jak již bylo uvedeno, věnovala Kolárová pozornost popisům války, v níž lidé umírali – tito lidé byli zabiti či zastřeleni, nebo

umírali následkem různých chorob a nemocí, jakými byly např. cholera, tuberkulóza, tyfus, sněť, úplavice aj. Všude panoval strach a nejistota.

Téma nemoci nabývá v příběhu konkrétní platnost, jedná se o nemoc vypravěččina bratra Petra, kterou popisuje ve vzpomínkách a vrací se tak do doby 20. a 30. let, v kontrastu stojí proti sobě život (syn Ivan) a smrt (bratr Petr). Bratr umírá v době, kdy je hlavní hrdince 14 let, tzn. v roce 1933. Smrt bratra však nebyla první ani poslední smrtí, již věnuje Kolárová svou pozornost. Další ukončení života přichází v době Ivanova dětství, kdy umírá jeho babička a krátce potom také jeho dědeček, tzn. vypravěččina matka a otec.

Téma nemoci a smrti má v knize četné zastoupení, Kolárová chtěla odtajnit handicap svého bratra a ukazuje, jak se jej snažila rodina integrovat mezi kolektiv zdravých lidí, popř. vrstevníků. Kolárové tedy osobitě uchopila toto téma, avšak doplňuje text o aktuální témata. K životu každého člověka patří skutečnost, že může kdykoliv a kdekoliv zemřít. Lékařská péče a láska rodiny a přátel může sice člověku prodloužit život – opět odkaz na osobu bratra Pavla spisovatelky Kolárové – ale nemůže určitě smrt zrušit. Smrt naprosto odporuje nejhlubšímu určení a touze lidí po životě. Odpor lidí vůči smrti je však zcela oprávněný. Smrt je tedy stav organismu po skončení života.

Důležitou úlohu hrají v knize historické události. Kolárová upomíná na tradici dělnického hnutí, vlastní příběh je vložen do doby mezi rokem 1946, což je narození syna Ivana, doveden je až po konec 60. let 20. století, což je smrt protagonistky Heleny. Dobu roku 1946 vnímá hrdinka takto:

„Je rok po válce a dosud pošetile věříme, že se lidické děti ve světě najdou a vrátí domů. Zatím přidělujeme jejich matkám, které přežily, kožichy z válečné kořisti, aby se zahřály, když je uvnitř tak strašně zebe.“ (Kolárová, 1987, s. 26)

Důležité jsou nejen vzpomínky na vlastní dětství, ale také vzpomínky na dobu 2. světové války, na krizi ekonomiky ve 30. letech a na poválečný vývoj a vývoj po roce 1948. Drsnou realitu a tematiku prázdných míst krátce po válce líčí hrdinka příběhu následujícími slovy:

„Kolik jsem potom viděla zavražděných domovů. Zapečetěný byt v prvním poschodí, na schodech mňouká kočka, za oknem pomalu usychají květiny, poslední se poddá kaktus a upadne přes květináč.“ (Kolárová, 1987, s. 38)

Autorka vykresluje psychologii mnohých postav, často jde o určitou analýzu duševního života jednotlivých postav. Někdy až tragické osudy dívek a žen procházejí celým románem nebo se objeví jen v letmé epizodě. Popisuje dobu let 1919–1946 jednak všeobecně, ale zároveň jsou zde vyličený osudy několika ženských hrdinek, které si z vlastního dětství zapamatovala, určitým způsobem ji tyto osudy dojalý. Celé dílo je vlastně koláží složenou z nepatrných střípků denních událostí, ze kterých se následně vyvíjejí různé asociace a ty potom vyvolávají vzpomínky v paměti hrdinky. Vzpomínky jakoby ověřovaly a dokládaly tyto její úvahy. V mnohých vzpomínkách se objevují příběhy, kterým by mohly být věnovány samostatné knihy, ale Kolárová je zmiňuje často jen mezi řádky, ale určitě ne bezděčně. Hrdinka se tedy vrací do minulosti, aby se zamyslela nad osudy členů vlastní rodiny (matky, otce, babičky, dědečka, strýce, tety, sestřenic aj.), ale i nad osudy a vztahy s lidmi, s nimiž se v průběhu dětství a dospívání setkala.

4.2 NÁŠ MALÝ, MALIČKÝ SVĚT

Autobiografické rysy má další dílo, vycházející a vracející se do autorčina dětství – *Náš malý, maličký svět*. Kniha obsahuje 22 kapitol, ty jsou vždy výstižně pojmenovány a názvy reflektují obsah jednotlivých kapitol. Celým příběhem prostupují vzpomínky autorky na vlastní rodinu, na 1. světovou válku, v níž padlo spousta mužů – otců od rodin, na dobu 20. a 30. let minulého století.

Hlavní aktérkou a zároveň vypravěčkou je temperamentní a talentované děvče Jaromíra, které vzpomíná na události jejího třetího až čtrnáctého roku života. Autorka podrobně líčí život v rodině, každodenní situace; důležitou roli sehrávají sousedé a příbuzní, kteří rodinu často navštěvovali. Sama autorka nazývá toto své dílo jako „kroniku mého dětství“, líčí životní příběhy mnohých hrdinů známých již z díla *Můj chlapec a já*. Doslov k 4. vydání knihy *Můj chlapec a já* napsala Dobrava Moldanová, ta o románu *Náš malý, maličký svět* říká, že „*rámec vyprávění je stísňující: je jím nedostatek a nemoc.*“ (Kolárová, 1987, s. 284)

Název celého díla – malý nebo dokonce maličký svět je světem děvčátka Jaromíry, jejího mladšího bratra Pavla, dále různých kamarádek ze školy nebo sestřenic a bratranců. Mluví o dvou světech – malým světem rozumí svět dětí a velký svět je v díle označen jako svět dospělých. Nedokáže rozpoznat hranice mezi těmito světy, ale je jí potěšením, že v nich může žít:

„Jak je mi dobře v našem malém, maličkém světě, jak jsem ráda, že žijeme až teď, v této době, ve dvacátém století. Dosud nevím a neví to ani táta, že bezpečí mého malého světa bude rozbito a že nám velký svět nachystá apokalypsu, ...“ (Kolárová, 1977, s. 162)

Autorka vzpomíná na domov, který pro ni znamenal v době nouze a strádání jedinou velkou jistotu. Domov tvoří tradiční postavy – matka, otec, bratr Pavel, a také doplňující členové rodiny – babičky, dědečkové, tety a strýčkové. Domov vytváří hrdince pocit jistoty, pocit tepla a bezpečí. V době nouze se nic nevyrovná podomácky vyrobeným hračkám, prostým dárkům, které dostávají děti k Mikuláši, k Vánocům nebo k narozeninám, a jídlu, které je určitou improvizací – skromné večeři v podobě suchého chleba a bílé kávy nebo obědu v podobě brambor na loupačku a podmáslí. Hrdinka pochopí, že její malý, maličký svět v době dospívání splývá se světem dospělých, a tím zcela mizí. V době dospívání pak chápe, jak rozhodující jsou vnitřní vazby mezi jednotlivými členy rodiny, ale i jiné mezilidské vztahy. Kolářová se věnuje každodenním poměrům a okolnostem, tradicím, které se v rodině striktně dodržovaly, např. Vánocům a Mikuláši.

Děj příběhu zasadila autorka do místa rodné Prahy, konkrétními místy je tedy autorčino rodiště v Bubenči, to pak rodina opouští a domov nachází v dělnické kolonii v Holešovicích. Dalšími reálnými místy v knize je např. Václavské náměstí, Letná, Hlávkův most, Suchdol, Letenská pláň, Stromovka, Strossmayerovo náměstí a mnohá jiná místa a zákoutí v Praze. Důležitější než tato místa jsou ale Holešovice se svými zahradami, parky, postranními ulicemi a uličkami, továrnami a obchůdky. Zde se lze setkat opět s motivem nemoci a smrti – děti od sousedů Fanoušek, Květuška a Anička mají záškrť – následně umírají.

Autorka upomíná nejen dobu dětství strávenou v Praze, ale také na venkově (opět jakoby stavěla do kontrastu vesnici a město), kam jezdila rodina kvůli Pavlově nemoci ke vzdáleným příbuzným za zdravým a čistým vzduchem, ale hlavně klidem. Ani zde se Kolářová nevyhýbá smrti, umírá teta, která poskytla rodině letní byt.

Pro malou Jaromíru hraje nepostradatelnou úlohu škola – v knize je pozorována od vstupu do základní školy až po studium na gymnáziu. Ve škole nahrazuje dětem rodinu, resp. rodiče, učitelka. Se stejnou postavou učitelky, o které Kolárová píše v *Našem malém, maličkém světě*, seznámila čtenáře již v díle *Můj chlapec a já*. Učitel je vždy pro takového malého člověka velmi významnou a blízkou osobou, ve škole dochází k navázání dalších citových vazeb a vztahů – mezi učitelkou a dětmi, mezi učitelkou a rodinou, mezi dětmi navzájem. Tyto vztahy, a zejména pak obětavou prací učitelky si děti uvědomí mnohdy až později, stejně jako samotná autorka:

„Paní učitelka nás naučila opravdu hodně, dala nám pevné základy, poznala jsem to až později na střední škole.“ (Kolárová, 1977, s. 186)

První třída je jakýmsi vstupem do života a jsou položeny pevné pilíře pro další životní etapy dětí. Kolárová v knize označuje první třídu jako „kašičku“, ale je však evidentní, že může vyvstat i v „kašičce“ celá řada problému a komplikací.

Autorka upozorňuje na nemoci (např. tuberkulóza, černá žloutenka, kaverna, španělská chřipka, zápal plic, záškrt, spála aj.), které byly velmi nebezpečné, a nevyhnuly se ani vlastní rodině. Popisuje tuberkulózu páteře mladšího bratra Pavla, v knize uvádí:

„Lékaři už věděli, že je tuberkulóza nakažlivá, mezi lidmi se dosud udržovalo přesvědčení, že je dědičná. Vždyť na ni vymíraly celé velké rodiny.“ (Kolárová, 1977, s. 31)

S takovou nemocí souvisí trpělivost rodičů, pomoc přátel a příbuzných. I z toho vyplývá rodičovská láska a pochopení, raději dopřáli dítěti domov – bezpečí, porozumění, jistotu, štěstí – než aby jej umístili do léčebného sanatoria.

Přes vlastní obětování a lásku rodiny, přes pomoc přátel a známých nadejde okamžik, kdy už „*tuberkulóza zachvátila postupně téměř všechny orgány, ale počínala si milosrdně, nesužovala ho bolestmi. Jen někdy za dlouhou dobu se bráškovi tvořil nový pístěl a bylo třeba malé operace.*“ (Kolárová, 1977, s. 300) V období, kdy už hrdinka poznává rozdíly mezi „malým a velkým světem“, kdy jsou hranice téměř setřeny, v době, kdy je bratrovi 12 let, se musí rodina vyrovnat se smrtí Pavla:

„*Poslední den v roce přišla smutná zpráva, Pavlík přežil o necelý měsíc svůj dvanáctý rok.*“ (Kolárová, 1977, s. 309)

Kolárová se v knize věnuje nedostatku, bídě a mnohému strádání ať dětí nebo rodičů, upozorňuje na fakt, že otec byl válečný invalida, nechtěl však z toho těžit a využívat toho. V roce 1917 byl v bitvě u Zborova zasažen do nohy střelou dum-dum. Kolárová fakticky uvádí, že raději snáší s celou rodinou bídu, než by přijal lukrativní místo v kanceláři, místo průvodčího nebo trafikanta a pracuje jako zámečník v železničních dílnách. S určitou nadsázkou v knize píše: „*..., dověděly jsme se, že bída je zákonitý jev a že nejšťastnější je člověk, který nevládní ani jednu košili, že se nezaměstnaným vydávají poukázky na potraviny místo peněz, aby tu desetikorunu týdenního příjmu neprohýřili.*“ (Kolárová, 1977, s. 291)

Kolárová se chtěla zaměřit na rodinné vztahy, na běžné situace, ale nevyhýbá se ani společnosti vůbec, poukazuje na různé vady společnosti – lži, krádeži, intriky, závist. Novým členem rodiny se na určitou dobu stává otcova matka, která s sebou přináší právě tyto společenské zlořády.

Líčí osudy dívek a žen, mnohdy až tragické vykreslení ženských postav a jejich osudů je pro autorku typické. Jak již bylo uvedeno, vyskytují se zde osoby známé z knihy *Můj chlapec a já*. Objevují se různé sousedky a sousedé (např.

Lojzka Tvrdá, paní Tuková, paní Konvalinková), mnozí příbuzní (např. strýcové Bohouš, Václav, tety Beta, Mařenka, Lída, Řina), mnohé hrdičiny kamarádky a kamarádi (např. Štěpka, Zorka, Olga, Anička). Zajímavý je osud babičky, která každý rok porodila dítě, víc jich však pochovala, než vychovala – patrná je tedy opět tematika smrti. Vyjádření Moldanové, že rámeček vyprávění tvoří nedostatek a nemoc lze doplnit o to, že je nemoc většinou ukončena smrtí. V době Vánoc dodržuje rodina mnohé zvyky – louskání ořechu, černé jádro v ořechu je signalizujícím motivem smrti. Právě babička a strýc Bohouš naleznou v ořechu černé jádro, což je znamení smrti, a opravdu oba umírají:

„*Padl zády na postel, na čele mu vyvstal studený pot. Odešel dřív, než se voda začala vařit.*“ (Kolárová, 1977, s. 39)

Literární dílo *Náš malý, maličký svět* umožňuje na základě vyprávění dívčiny Jaromíry poznat dobu 20. a 30. let 20. století. Kolárová se prostřednictvím děvčátka Jaromíry zaměřila na svůj osud, na osud vlastní rodiny, na osudy přátel a příbuzných, na vztahy mezi dětmi a dospělými. Navrátila se tak k zásadním prožitkům svého dětství, a možná díky tomu, že do děl vkládala vlastní zážitky, zůstala v 70. a 80. letech u čtenářů velmi oblíbená, a proto mohla tvořit následně i v letech devadesátých (*Bliženci*, 1989; *Láska hory nepřenáší*, 1992; *Nebojte se lásky*, 1994; *Proč právě já?*, 1998).

4.3 CIZÍ DĚTI

Jaromíra Kolárová se nevyhýbá ani složitějším rodinným vztahům. Taková je trojice povídek *Cizí děti* (1975), která zahrnuje povídky *Dívka s mušlí*, *Co Hedvika neřekla* a *Baculka a Maculka*. V každé jednotlivé povídce je důkladně prokreslena rodičovská nezodpovědnost a dětská opuštěnost. Štěpán Vlašín (1996) ve svém příspěvku *Ženské hrdinky Jaromíry Kolárové* uvádí: „*Ne*

náhodně věnuje autorka svou knihu vychovatelkám, sociálním pracovníkům a pedagogům, kteří s velkým úsilím a ne vždy se zdarem napravují, čím se na dětech provinili rodiče. Odtud i titul povídkové trilogie, která varovně odkrývá sobectví, bezohlednost, necitlivost.“ (Vlašín, 1996, s. 236)

Tento novelistický triptych bývá řazen k psychologickému žánru, Štěpán Vlašín píše, že autorka na dětech z rozvrácených rodin ukazuje, jak vina dospělých vůči dětem těžká. (Vlašín, 1980). V tomto se sblíží Kolárové tvorba s díly Valji Stýblové, Věry Adlové nebo Jarmily Glazarové.

Sama autorka v úvodu své knihy chce vysvětlit, jak citlivé dokáží děti být a jakým způsobem je dokáží dospělí zraňovat: *„Dítě není ani hračka, kterou je možné rozbít, ani květina, kterou můžeme o dovolené postavit na balkón, a konečně ani kotě ani štěně, jež lze klidně odložit. Dítě je člověk, čím menší tím citlivější. Nemá ještě měřítko, nedokáže rozeznat stupeň důležitosti, nedovede své malé trápení s ničím porovnat, proto je často hluboko zraní to, co dospělý člověk přejde jen úsměvem. Urážku, křivdu, neporozumění, zesměšnění nese dítě tíže než my dospělí.*“ (Kolárová, 1981, s. 7)

V tomto díle se Kolárová věnuje osudu školních dětí, resp. dívek, hrdinky jednotlivých povídek – Vendulka Brabcová z *Dívky s mušlí*, Hedvika Pokorná z povídky *Co Hedvika neřekla* a Jindřiška z povídky *Baculka a Maculka* – se musí vyrovnat se svým životním údělem, s tím, čím se na nich provinili jejich rodiče a jak je poznamenali. Autorka napsala povídky na základě pravdivých osudů dětí, mnohdy byla těmito osudy až fascinovaná: *„Nejmučivější a nejobtížnější jsou osudy dětí z rozvrácených rodin. Projde-li člověk několik ústavů a nahlédne-li do spisů, málem propadne beznaději nad hlubinami lidské slabosti, nezodpovědnosti a špatnosti.*“ (Kolárová, 1981, s. 7)

V první z povídek – v *Dívce s mušlí* – jde o osud dívky Vendulky Brabcové, Kolárová poukazuje na její starost a péči nejen o sebe samu, ale i o své sourozence Libora, Jeníka a malého Venouška. A také o svou matku, notorickou alkoholičku. Z povídky je patrné, jak rychle dokáže matka u svých dětí pod vlivem alkoholu ztratit veškerou lidskou úctu. Autorka odkazuje na Vendulčinu dobrosrdečnost a obětavost, před životem v rodině svého vlastního otce dává přednost péči o sourozence a matku. Autorka ukazuje matčinu lhostejnost ve výchově, citové vychladnutí a odcizení. Kolárová popisuje jednak syndrom zanedbaného a opuštěného dítěte, ale také syndrom odcizeného rodiče.

Stálou hodnotou v další povídce, v povídce *Co Hedvika neřekla*, je opět rodina a ústavní péče. Hlavní hrdinka Hedvika Pokorná vyrůstala do svých dvanácti let v ústavech a dětských domovech, než byla vrácena své biologické matce, která o ni kvůli nové rodině nejevila žádný zájem. Hedvika musela opustit prostředí, které měla ráda a které jí bylo velmi blízké, měla zde kamarády mezi vrstevníky i vychovatelkami, a najednou se dostala do nové rodiny své matky. Ze strany sourozenců Marka a Kateřiny se jí dostávalo posměchu, nezájem byl patrný ze strany nevlastního otce. Matka neustále zdůrazňovala, jaká je pro její novou rodinu Hedvika přítěží nebo dokonce břemenem. Dalo by se říci, že výrazným je v této povídce opět syndrom odcizeného rodiče. Hedvice se maminka líbí, má ji ráda, sympatie jsou však jednostranné:

„Moje maminka je krásná. Strašně. Nikdo tak krásnou maminku nemá. Táta měl pravdu, oči má jako hvězdy. Budu jí říkat Hvězděnka. Maminka Hvězděnka.“ (Kolárová, 1981, s. 109)

Hedvika matčinu odcizenost brzy pochopí a odcizí se tedy své biologické matce stejně jako ona Hedvice:

„Ale ona mne nepolíbí, žádný strach. Ani mě k sobě nepřitiskne. Je studená a je daleko. Už jí neříkám Hvězděnka, říkám jí Severka.“ (Kolárová, 1981, s. 148)

V třetí z povídek se setkáme s Jindřiškou neboli Maculkou, její matkou zvanou Baculkou, která si našla po smrti manžela nového životního partnera. Štěpán Vlašín v článku *Ženské hrdinky Jaromíry Kolárové* ze sborníku *Žena – Jazyk – Literatura* uvádí: „Autorka nastavuje přímé a obžalobné zrcadlo světu dospělých – a někdy v zápalu dospělým i křivdí, především v závěrečné povídce o dívčině žárlivosti na matku, která po ovdovění vstupuje do nového manželství.“ (Vlašín, 1996, s. 236)

Matka stále řeší určité dilema, stojí mezi Maculkou a Emilem, oba má ráda, ale každého trochu jinak. Kolárová mluví o lásce z dvou různých úhlů pohledu – k Maculce matku váže zejména láska rodičovská, k Emilovi láska milenecká, partnerská. Nechce ztratit ani jednoho z nich. Narozdíl od předešlých povídek vytváří Kolárová takový typ matky, která se svému dítěti neodcizí, ale má k dítěti spíše ochránářský vztah.

Kolárová se zabývá v povídce dítětem, jež se nevyrovná s novým partnerem matky. Děti často nového rodiče odmítají, nenalézají k němu takový vztah jako ke svému biologickému rodiči. Matka v povídce je s dítětem spíše uznalá, rozumí mu a je ochotna se s novým mužem kvůli dceři rozejít. Ale na druhé straně tím naruší domov, ačkoliv nově vznikající a formující se.

Rodina a domov je základním motivem povídky *Baculka a Maculka*, v níž se mladší muž Emil dostane do rodiny starší ženy s dítětem. Emil se chce konečně usadit a poznat, co je to rodina a domov:

„Obklopilo ho příjemné ovzduší kuchyně, bublající konvice na sporáku a prostřený stůl, hrnečky v kredenci a vzduť záclona v otevřeném okně, tradeskance v závěsném srdíčku.“ (Kolárová, 1981, s. 180)

Na jedné straně věnuje Kolárová knihu *„vychovatelkám a vychovatelům, pedagogům, sociálním pracovníkům a vůbec všem, komu leží na srdci i osud cizích dětí“* (Kolárová, 1981, s. 8), na straně druhé však ukazuje, jak necitlivé dokáží vychovatelky v dětských domovech být. Důležitým motivem je tematika opuštěné rodiny a domova, děti brzy pochopí, že právě ústavní péče je pro ně mnohem lepší než život s matkou, která je alkoholička nebo matkou, která nejeví zájem.

Znatelným motivem je motiv cesty, jedná se většinou o takovou cestu, která by neměla nikdy končit, nebo je to cesta, která by měla směřovat někam, kde je dítěti dobře a kde se cítí opravdu v bezpečí. Sociální pracovnice veze Hedviku z Ostravy k matce do Prahy, tzn. cesta, která směřuje od jednoho domova k druhému. Jedná se o cestu, na kterou byla dívka vyslána proti své vůli. Hedvika tuší, že jí v nové rodině nebude nejlépe, proto si přeje, aby cesta nikdy neskončila. Kolárová zasadila povídku do dvou velkých metropolí, do Prahy a do Ostravy. Popisuje Hedvičiny vzpomínky na Ostravu – na dětský domov, kamarády, na svého otce. Situace v pražské rodině se po půl roce vyhroťí, právě v době vánoc, kdy se Hedvika rozhodne, že odjede zpátky do Ostravy a pokusí se najít svého otce. Na konci této cesty se dozví, že se její otec oběsil. Dívka se v tomto případě vydala na cestu sama, jde tedy o motiv cesty, která je spíše hledáním a sebepoznáváním, na konci cesty najde informace, které nezná.

Kolárová se zabývá citovým vztahem matky a dcery. Je až s podivem, jak rodiče dokáží být ke svým dětem nepřístupní. Zároveň autorka reflektuje až nesoucité vytržení malého člověka z prostředí, které mu po všech stránkách zastupuje domov a je vloženo do takového prostoru, který je neznámý, cizí,

možná trochu nebezpečný a určitě není pro dítě příznivý. Samota, které Hedvika v pražské rodině čelí, je vyřešena útekem „domů“ – míněno do Ostravy, zpátky do dětského domova za přáteli a známými. Možná záměrně vsadila příběh na konec roku, do období Vánoc, kdy panuje mezi lidmi radost a štěstí, ale ve společnosti se objevují i takové osudy dětí, ke kterým je však společnost netečná.

Dalším významným motivem je motiv vody, v této autorčině povídce se však nejedná o vodu v pravé podobě, tedy o průhlednou tekutinu, ale má zde podobu alkoholického nápoje. Lihovina matku osvěží, posilňuje a ona zapomíná na nepříjemné a dokáže tak uhasit žízeň. Obecně platí, že voda jako jeden ze čtyř živlů – dále oheň, vzduch a země – je nenahraditelná a sehrává podstatnou úlohu. Lze však pozorovat také dualitu symboliky vody, kdy voda je zdrojem života, ale zároveň také záhubou života. Voda je zdrojem života a radosti, ale zároveň symbolem nevědomí. (Becker, 2002)

V autorčiných knihách má pak podobu různých nápojů, nápojů nejrůznějších kvalit, které hrdinům energii berou nebo naopak přidávají. Voda–nápoj má pozitivní charakter – podobu mléka, džusu, koktejlu, osvěžující vody nebo limonády, ale i negativní charakter jako právě v povídce *Dívka s mušlí* – podobu alkoholického nápoje, např. piva, vína nebo rumu. Udo Becker píše, že „*alkohol, ohnivá voda, symbolizuje sjednocení protikladných živlů ohně a vody.*“ (Becker, 2002, s. 11)

Autorka chtěla v této povídce naznačit, jakým problémem se může stát alkohol a nejistota dětí, kteří si přejí a věří, že matka od alkoholu upustí. Roli matky pak suplují sestry v dětském domově a dětem je zde mnohem lépe než se svou matkou biologickou. Zde nacházejí to, co jim schází ve vlastním domově – lásku, péči, cit a blízkost. Od sester v dětských domovech se pak očekává, že to budou takové osobnosti, které budou ochotny a schopny vytvořit z dítěte vyzrálou osobnost, jež v životě najde uplatnění a cíl, který bude následovat.

V povídkovém triptychu *Cizí děti* autorka vylíčila takové hrdinky, které si přejí, aby byly naplněny jejich základní životní potřeby – láska, přátelství, porozumění, důvěra, cit, soužití atd. Důležitým procesem je tady proces socializace, kdy si dívky přejí, aby byly začleněny do určité skupiny. Jedná se zejména o mikroskupinu, jakou je rodina nebo dětský domov, mají přání, aby se setřely hranice mezi světem dětí a světem dospělých. Autorka věnuje pozornost také problému identity. Hrdinky vědí, že nikam nepatří a místo ve skupině či společnosti musí těžce hledat a vydobývat. Krize, kterou musí Vendulka, Hedvika nebo Jindřiška překonat, pramení z narušených vztahů. Zejména v povídce *Co Hedvika neřekla* vážne přirozená komunikace mezi Hedvikou a matkou, mezi Hedvikou a otcem, mezi Hedvikou a babičkou, mezi Hedvikou a spolužáky. S hledáním identity souvisí to, jak hrdinka po zkušenostech přehodnocuje prvotní názory – jména, resp. přezdívky, které jednotliví hrdinové triptychu nesou – matka Hvězděnka se v očích dívky Hedviky mění na Severku – patrný je stav vychladnutí a odcizení.

Při zpracování literární analýzy těchto povídek vyvstalo několik otázek: Proč se v moderní společnosti, která nabízí nespočet možností, objevuje problém opuštěnosti dětí? Budou tyto děti ještě někdy v životě šťastny? Naleznou místo ve společnosti coby zralé, plnohodnotné osobnosti? Jsou matky opravdu k osudu svých dětí lhostejné? Odpovědi lze vysledovat v povídkách Jaromíry Kolářové, avšak na základě tří povídek nelze vyvozovat pevné závěry. Tato práce ať zůstane přenechána raději odborníkům – sociálním pedagogům – kteří se asi s těmito osudy setkávají ve své praxi dnes a denně. Není tedy náhodou, že jim spisovatelka Kolářová celou knihu věnuje.

4.4 HOLKY Z PORCELÁNU

Jaromíra Kolárová nezapře, že je autorkou mnoha televizních scénářů, z nichž mnohé později převedla do knižního vydání. Její spolupráce s televizí a filmem je patrná už z toho, že působila jako dramaturgyně Československé televize, byla také redaktorkou v nakladatelství Práce a dramaturgyní Československého filmu, kde působila až do odchodu do důchodu v roce 1977. Divácky, ale i čtenářsky oblíbené zůstávají dodnes *Holky z porcelánu* (1976) a *Léto s kovbojem* (1979), kterým budu v těchto kapitolách věnovat také pozornost.

Jaromíra Kolárová napsala filmový scénář k *Holkám z porcelánu*, na jehož základě byl v roce 1974 natočen film a teprve později, v roce 1976 se objevila knižní podoba příběhu z prostředí skladu skla a porcelánu. Autorka uvedla svůj literární scénář k filmu následujícími slovy: „*Jde o veselý příběh, který se seběhl kolem předávací inventury ve skladu skla a porcelánu v průmyslovém městě v severních Čechách. Nechci řešit složitou situaci našeho velkoobchodu, ale chci ukázat těžkou a obětavou práci žen, které jsou ve skladech zcela skryty zrakům veřejnosti. Jejich práce je fyzicky náročná, nepříliš dobře honorovaná, ale děvčata přes drobné hádky vytvářejí kolektiv, který všechno zvládne a dovede řešit i osobní trable s optimismem. Na podkladě scénáře by měl vzniknout úsměvný film s láskyplným pohledem na mladé i starší dělnice, které dovedou rozeznat, co je v životě důležité a třebaže někdy nadělají zmatky, dovedou poctivě pracovat.*“ (Bauer, 2000, s. 31). Někomu by se mohlo zdát uvedení scénáře k filmu *Holky z porcelánu* třeba i úsměvné nebo pokrytecké, ale podobná vysvětlení byla v době normalizace pro příslušné schvalovací orgány nezbytná, mnohdy šlo také o to, aby se dílo mohlo realizovat. Jan Bauer dodává: „..., šlo o příběh velmi banální a schematický. Ostatně filmy s nějakým závažnějším a nadčasovým obsahem v sedmdesátých letech vzniknout takřka nemohly.“ (Bauer, 2000, s. 33). Proto musela autorka zdůraznit, že se jedná o

příběh z dělnického prostředí a dělnice jsou zde vyličený v pozitivním světle. Divákům měla být ukázána závažnost lidské práce a mezilidských vztahů, které lze ve filmu i v knize vysledovat.

Samotný název příběhu *Holky z porcelánu* vypovídá o tom, že Kolárová se bude věnovat opět ženské hrdince. Budou ji zajímat osudy jednotlivých dívek a žen, bez rozlišení, zda je jedná o dívku nejmladší generace nebo o ženu generace nejstarší. Kolárová tedy vkomponovala do strastí a radostí mladé generace příběh jejich starší vedoucí.

Ženské hrdinky tohoto příběhu vstupují do popředí, Kolárová věnuje svou pozornost také mužským hrdinům, ale jejich charakteristiky se vyskytují pouze sporadicky. Přesto hrají v životech ženských hrdinek muži velmi důležitou roli. Každá z nich je jiná, každá má jiný vztah k práci, to znamená, že každá z nich vyznává jiné hodnoty v základním žebříčku hodnot. Všechny touží po lásce a porozumění – ať už je to dětský vztah Marušky a inventáře Kuby, Věrky a závozníka Stáni, Dany a instalatéra Tomáška, Heleny a Petra nebo Světly a Arnošta Jarolíma. Všechny vztahy procházejí určitými obtížemi a problémy, ale na konci této „trnité“ cesty čeká na každou jednotlivou dělnici ze skladu láska, štěstí a porozumění. Žádná však nemá jistotu, že jim vztah vydrží, napadá mě, že možná snad jen Věrka a Stáňa, jejichž svatbě stále stojí nekonečná, nebo zdánlivě nikdy nekončící inventura, v cestě, by mohli mít jistotu o soudržnosti jejich vztahu. Autorka věnuje pozornost vztahu paní Světly a Arnošta Jarolíma, ale zejména vztahu jejich syna Petra s dělnicí Helenou. Heleně věnuje ve své knize významné místo, je to dívka, která „*když nemyslila na své pózy a zasmála se normálně, byla to báječná holka, ale když spustí své trylky, je k nesnesení.*“ (Kolárová, 1976, s. 109)

Autorka dílí postavu, paní Světlu, ukazuje ze dvou úhlů pohledu – je to žena, která budí respekt, nahání strach, je věčně rozhněvaná, ale na druhé straně se

projevuje její láska a uznání. Kolárová charakterizuje v knize Světlu takto: „*A tahle ženská je pracant, všechno zvládne, se vším si poradí, jen kdyby každý druhý den neskládala funkci, člověk aby měl nervy přímo ze silonového vlákna.*“ (Kolárová, 1976, s. 14)

Jednotlivým charakteristikám dělnic věnuje Jaromíra Kolárová zvláštní místo, takže lze dobře poznat, jaký typ je každá z nich. Popisuje dělnici Danu, která chce naplnit svou základní životní potřebu, chce se s někým seznámit, až se jí to nakonec podaří na základě havárie s vodovodním kohoutkem. Dalo by se říci, že tato havárie byla pro ni zvláště nosná. Dělnice Dana „*sama nikoho nemá a vyživá se v láskách svých kamarádek, prožívá je s nimi*“ (Kolárová, 1976, s. 64) se konečně seznámí, a to s instalatérem Tomáškem.

Místem, které všechny hrdiny spojuje a kde se všechny mezilidské vtahy formují, je sklad skla a porcelánu, dějiště celého příběhu. Dalšími místy je i jeho přilehlé okolí – umývárna, kancelář, rampa, louka atd. Právě místa – sklad, je prostor, který pro hrdinky příběhu supluje určitým způsobem domov a rodinu. Tráví zde většinu svého času, skladnice Světla nahrazuje děvčatům matku, je přísná, ale zároveň je patrný její vřelý vztah k nim, když jde do tuhého, stojí za nimi a pomůže jim v osobních trápeních.

Typické pro tento příběh je motiv práce. Toto téma jakoby prostupuje celým příběhem, tvoří určitý rámeček – předávací inventura, sčítání porcelánu, balení talířů atd. Autorka věnuje pozornost tomu, jaký vztah mají mladé dělnice k práci: „*...holky jsou celkem spolehlivé, Jíru musíš trochu popohnat, Dana je opravdový slon v porcelánu, ale zas je dřič a zlatá holka...*“ (Kolárová, 1976, s. 77)

Autorka zobrazuje mezigenerační rozdíly – na jedné straně jsou to každodenní problémy mladých pracovnic Marušky, Jíry, Heleny, Věrky a Dany, na straně

druhé jde o životní zkušenosti vedoucí skladu paní Světlý a starší dělnice Janinky. Kolářová zachycuje okamžiky, kdy se paní Světlá rozhodne místo skladu opustit.

Důležitými jsou nejen stávající vztahy mezi jednotlivými dělnicemi, ale i vztahy nově se rozvíjející. Ať už jde o vztahy přátelské, partnerské, milostné, pozoruhodný je znovu se obnovující vztah skladnice Světlý a otce jejího syna Petra, nového nastupujícího vedoucího skladu Arnošta Karolína. Na základě předávací inventury, která se má ve skladu uskutečnit, si začne Světlá uvědomovat, jak jí tato zdánlivě nesourodá rodina bude chybět, byl to kus cesty v jejím životě, na jehož konci přijde odloučení od děvčat, zprětrhá vztahy, která navazovala kus svého života:

„Připadá jí nemožné rozloučit se s děvčaty, která sama zaučila, s bystrou Věrkou, již stačí půl slova, s trulantem Jiřou, co bez odmluvy všechno udělá, s babkou Janinkou, která by už dávno mohla v klidu odpočívat a vydělává jen na dárky vnoučatům, se splašenou Danou, která před ní schovává střepy, a koneckonců bude se jí stýskat i po Heleně, již nestačí křídélka k tomu, aby vzlétla ke slávě, a tak se jen blýská vyčtenými slovíčky.“ (Kolářová, 1976, s. 44)

Jaromíra Kolářová chtěla v knize *Holky z porcelánu* naznačit generační rozdílnost dívek a žen, které při svém povolání dokáží navazovat nové vztahy a věnovat se všedním problémům. To, co spojuje hrdinky vyprávění (ať se jedná o mladou, střední či starší generaci), jsou mnohé komplikace zaviněné vlastní vinou; ačkoliv je každá tato žena jiná, v nitru je dobrosrdečná a ochotná pomáhat ostatním. Je zajímavé, že Kolářová prezentuje ženskou hrdinku jako obyčejného člověka v jemu blízkém prostředí – v zaměstnání coby dělnice. I když nevytvořila příběh z výjimečného prostředí, ale z prostředí prostého, může v tomto případě docházet k tomu, že se dívky a ženy (míněno čtenářky

nebo divačky) budou v jednotlivých postavách poznávat a s hrdinkami se identifikovat.

4.5 LÉTO S KOVBOJEM

V roce 1976 natočil režisér Ivo Novák film *Léto s kovbojem*. Jedná se o lehce ironický příběh plný komických situací. Jaromíra Kolárová přepracovala svůj filmový scénář a připravila ho pro knižní podobu. Poprvé byla kniha vydána v roce 1979.

Kolárová chtěla vyobrazit osud dívky Doubravky, která však přesto, že je městské dítě, se dokáže rychle přizpůsobit životu na vesnici. Stejně jako v příběhu *Holky z porcelánu* vytvořila dívku obyčejnou a prostou a příběh zasadila do čtenářům, resp. čtenářkám, blízkého prostředí, do české vesnice. Prázdninový příběh ze současnosti vyvrcholí vzájemným vztahem dvojice Doubravky a Honzy. Už název *Léto s kovbojem* poukazuje na přítomnost reálného i přeneseného významu – kovboj není pro české prostředí typický, ale v obrazném vyjádření lze pracovníka v družstvu za kovboje považovat. Kolárová naznačuje, jak se oba aktéři musí vyrovnávat s tlakem okolí a vzpírat se tlaku okolí – zejména ze strany Doubravčiny rodičů. Epická struktura je budována tak, že jednotlivé příhody postupují jedna od druhé. Analýza postav, událostí nebo jakýchkoliv dialogů směřuje ke čtenáři, a tím odpovídají čtenářskému postavení.

Dvojici Honzu a Doubravku autorka připodobňuje k jiným z dějin známým dvojicím – Romeovi a Julii nebo Pyramovi a Thisbě. Stejně jako lásce Romea a Julie nebylo přáno, rodiče Doubravky, resp. tři učitelky (matka, babička a prababička) jejich lásce také nepřejí. Zejména Doubravčina matka se nedokáže smířit s rozhodnutím své dcery.

Důležitým místem se stává lokalizace chaty. Toto místo je cílem cesty psycholožky Doubravky a jejího chlapce Boby. Chata je pro ně místem, v němž se odehrávají veškeré jejich rozhovory. Pro oba je chata místem odpoutání od svých domovů, ale zejména od rodičů – od Bobovy egoistické matky i od Doubravčiny matky, babičky a prababičky, které jsou všechny tři povoláním učitelky, a to je na nich dostatečně znát:

„Matka je ze všech tří nejvíc poznamenána svým povoláním, má trhavé, nervózní pohyby a uštvany obličej.“ (Kolárová, 1992, s. 51)

V tomto případě už z názvu lze usoudit, že v příběhu se bude jednat o dva důležité motivy, jakými je léto a kovboj. Autorka využila pojmu „léto“ záměrně, je patrné, že se bude jednat o prázdninový příběh, který zasadila do prostoru vesnice. Dalšími důležitými místy jsou pak v příběhu např. rybník, kravín, půda, zahrada, náves, chatová kolonie atd. Jedná se tedy o taková místa, která jsou s vesnicí úzce spjata a která k ní neodmyslitelně patří:

„Vesnice se rozběhla do kopce nebo se skutálela z kopce, dnes už to nikdo nepoznává. Má dva středy, dole hřiště a krásnou lipovou alej, nahoře náves s hospodou a obchodem.“ (Kolárová, 1992, s. 31)

S vesnicí souvisí příroda, je to její nedílná součást, a právě různá přírodní místa (např. louky, pole, lesy, stráně, kopce) tvoří významnou součást příběhu. Tato „přírodní“ místa navozují atmosféru klidu, pokoje, uvolnění, člověk se zde cítí dobře a mnohdy zapomíná na starosti, které mu okolní civilizace přináší.

Dalším významným místem se pro dvojici (pro Honzu a Doubravku) stává půda – se vším, co k ní patří. Jsou to zejména trámy, staré almary, truhly, zejména pak seno a holubi. Udo Becker uvádí, že „*dvojice bílých holubů je oblíbený milostný symbol*“ (Becker, 2002, s. 82), holub sám o sobě je pak

„*symbolem prostoty a čistoty*“ (Becker, 2002, s. 82). Půda se pak pro zamilovanou dvojici stává místem, na němž může být jejich láska rozvíjena a vztah mezi nimi vrcholí právě v tomto místě.

Časová lokalizace naznačuje dobu klidu, odpočinku, relaxace, načerpání nových sil, zároveň však signalizuje, že tato část prázdnin bude mít něco společného s kovbojem. S létem souvisí různá dobrodružství, koupání v rybníce, nové příležitosti k seznamování a utváření milostného vztahu. Prázdninové příběhy se vyznačují teplými a slunečnými dny, sama autorka to i v *Létě s kovbojem* naznačila:

„Je léto, plné léto, léto k zbláznění. Slunce sežehlo rosu, vyblýskalo zeleň, zapálilo kohoutky a smolničky, vybililo paprsky kopretin a zlatě plane v mochnách a v pryskyřnicích, v motýlcích štírovníků.“ (Kolárová, 1992, s. 3)

Cesta má v tomto příběhu několikerou platnost. Může jít o cestu s různými cíli a konci – na jednom konci se Doubravka dostane na prázdniny do vesnice, na jiném konci cesty Honza převrhne traktor, a proto musí pást krávy. Také krávy mají v příběhu nezastupitelnou roli, nebýt krávy asi by se Honza a Doubravka nesblížili. Jedním z nejdůležitějších cílů je cíl cesty, kdy Honza přijíždí požádat Doubravčiny rodiče o její ruku. Poutavá je také cesta, kterou Doubravka měří s Bobou do Prahy; ten tam jede na zkoušku a hlavně cesta zpět, kdy se nemůže dočkat Honzy:

„Doubravka snáší její tíži a vyhlíží z okna, cesta jí připadá nekonečná.“ (Kolárová, 1992, s. 60)

Z lásky k Doubravce podnikne tedy Honza cestu do Prahy, do kosmetického salónu, aby si nechal odstranit z ruky tetování, které si kdysi patrně nechal udělat také z lásky k jiné dívce. V *Létě s kovbojem* Kolárová naznačuje, jaké

jsou rozdíly mezi skutečnými hodnotami a předstíráním, sobectvím a maloměšřáctvím.

I v tomto díle se zabývá Kolárová tématy jako např. problémy s láskou a citovými vztahy, vztahy s rodiči nebo výběr povolání.

III. ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na tvorbu autorky Jaromíry Kolářové. Pro tvorbu Jaromíry Kolářové je typická žánrová a tematická rozrůzněnost, v době 70. let 20. století předkládá čtenářům dílo autobiografické (*Můj chlapec a já, Náš malý, maličký svět*), reportážní (*Země budoucnosti*), dokumentární (*Démantová spona*), dále díla věnovaná dětem (*Záhadný host*) a mládeži (*Holky z porcelánu, Léto s kovbojem, Cizí děti*). Ačkoliv jsou patrná rozrůznění jednotlivých děl, našel jsem v knihách to, co tvorbu Jaromíry Kolářové spojuje, a tím jsou osudy žen, dívek a dětí, zejména pak vztahy mezi nimi a vztahy mezi dětmi a dospělými.

Jaromíra Kolářová vytváří díla ze současnosti i minulosti, díla věnovaná dětem i dospělým, díla z odlišných prostředí. Osudy žen a dětí tvoří u Kolářové určitou „dominantu“ a autorka se snaží ukázat, že i přes odlišnost doby a lidí zůstávají tyto osudy v podstatě stejné. Hrdinky Jaromíry Kolářové chtějí být samostatné, chtějí se určitým způsobem vzdálit každodenním problémům, což může vést k tomu, že se s nimi mnohé čtenářky identifikují a poznávají v nich samy sebe. Právě mezilidské vztahy často hrají důležitou roli v prózách Jaromíry Kolářové.

Jednotlivé knihy jsem analyzoval na základě určitých hledisek a kritérií, které se daly vyvodit z teoretické části. Důležitými tématy se staly jednotlivé postavy, dějiště příběhů a sociální prostředí, vztah postav k vlastní rodině a k jednotlivým postavám, mnohdy i historické události a příběhy jiné.

Analyzovány byly knihy *Můj chlapec a já, Náš malý, maličký svět, Cizí děti, Holky z porcelánu a Léto s kovbojem*. V každé knize je tedy patrný vztah mezi dětským a dospělým hrdinou, autorka jistě ne bezděčně chtěla těmto vztahům

věnovat jistou dávku své pozornosti. Předkládá čtenářům výše uvedená prozaická díla, v nichž mezilidské vztahy (vztahy mezi dětmi a dospělými) hrají hlavní úlohu příběhu a vyprávění.

V dílech *Můj chlapec a já* a *Náš malý, maličký svět* se Kolárová nechala unést dobou svého dětství a dospívání, vzpomínky na dětství jsou nosným tématem obou knih. V *Mém chlapci a já* popisuje vztah matky Heleny a syna Ivana, který velmi kriticky hodnotí matčiny pedagogické a didaktické postupy a její chování a ji samotnou ocení až v době, kdy matka umírá. Vztah matky a syna je v próze dominantní, jen jako určitá „marginálie“ se objevuje vztah syna a otce. V *Našem malém, maličkém světě* se jedná o velmi vřelé vztahy mezi rodiči a dětmi. Kolárová vzpomíná na své rodiče a v knize jim vzkládá poklonu. Dílo je jakýmsi poděkováním za to, jak se k ní a k bratrovi rodiče chovali a jak laskavá byla jejich výchova i v době bídy a nedostatku, na kterou Kolárová v knize upomíná. Zejména pak na vztah rodičů k nemocnému bratrovi, kterého místo umístění do léčebného sanatoria si ponechali doma, čímž mu prokazovali lásku a věnovali nemalou péči.

Jiným směrem z hlediska vztahů mezi dětmi a dospělými se ubírá Kolárové povídkový triptych *Cizí děti*. V každé ze třech povídek se objevuje dívčí hrdinka a její matka, která je citově chladná – patrný je syndrom odcizeného rodiče. Hrdinky chtějí být šťastné, svými matkami milované, ale zažívají pravý opak. Tuto povídkovou knihu autorka napsala na podkladech skutečných událostí a je až s podivem, že se něco takového může stále objevovat. Vztah dětí – dívek a dospělých – matek graduje až do takové úrovně, že se hrdinky rozhodnou raději pro navázání vztahů s jinými lidmi, např. v dětských domovech, kde se už necítí být „cizí“.

Poslední skupinu analyzovaných děl tvoří díla pro mládež *Holky z porcelánu* a *Léto s kovbojem*. Zde se objevují dospívající dívky, které řeší problémy s

láskou, s prvním povoláním, s navozením vztahů partnerských a mileneckých, ale i pracovních. S těmito tématy jsou však spojeny problémy ve vztazích s rodiči, kteří se mnohdy s chováním svých dětí jen těžce vyrovnávají. Tato nevyrovnanost pramení v obou případech z toho, že rodiče své děti milují a chtějí pro ně jen to nejlepší. Konflikty z toho pramenící mohou pak vznikat na základě nedorozumění mezi různými generacemi.

Jaromíra Kolářová svá díla propracovává do posledního detailu, nic neponechává náhodě a nic není bez významu a souvislostí. Kolářová sebou přináší pokaždé něco nového a neobvyklého, a tím na sebe upoutá pozornost jak čtenářů, tak kritiky. Každým dalším románem utvrzovala své pevné místo v české literatuře.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární literatura:

- KOLÁROVÁ, Jaromíra. *Cizí děti*. 2. vyd. Ostrava : Profil, 1981.
- KOLÁROVÁ, Jaromíra. *Dobrou noc, rozume*. 1. vyd. Praha : Práce, 1972.
- KOLÁROVÁ, Jaromíra. *Holky z porcelánu*. 1. vyd. Praha : Práce, 1976.
- KOLÁROVÁ, Jaromíra. *Léto s kovbojem*. 2. vyd. Praha : Futura, 1992. ISBN 80-85523-02-07.
- KOLÁROVÁ, Jaromíra. *Můj chlapec a já*. 3. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1982.
- KOLÁROVÁ, Jaromíra. *Můj chlapec a já*. 4. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1987.
- KOLÁROVÁ, Jaromíra. *Náš malý, maličký svět*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1977.

Sekundární literatura:

Monografické publikace:

- BAUER, Jan. *Holka na zabití*. 1. vyd. Praha : FORMÁT, 2000. ISBN 80-86155-56-0.
- BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Přel. Petr Patočka. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-612-8.
- BÍLEK, Petr. *175 autorů*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1982.
- BLAHYNKA, Milan a kol. *Čeští spisovatelé 20. století*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1985.

BOWLBY, John. *Vazba : teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-670-4.

ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. 2. dopl. vyd. Tišnov : SURSUM, 1996. ISBN 80-85799-03-0.

DOKOUPIL, Blahoslav, ZELINSKÝ, Miroslav. *Slovník českého románu 1945–1991*. 1. vyd. Ostrava : Sfinga, 1992. ISBN 80-900578-9-6.

DOSTÁL, Vladimír. *Zrcadla podél cest. K české próze 1969–1974*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1987.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha : Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5.

HODROVÁ, Daniela a kol. *Poetika míst*. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1997. ISBN 80-86022-04-8.

HOLÝ, Jiří a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970–1990. Interpretace vybraných děl 60 autorů*. 1. vyd. Praha : GALAXIE, 1993. ISBN 80-85204-07-X.

CHALOUPKA, Otakar a kol. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1985.

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 1. A–L*. 1. vyd. Praha : Brána, 1995. ISBN 80-85946-16-5.

JANOŮŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2. M–Ž*. 1. vyd. Praha : Brána, 1998. ISBN 80-7243-014-9.

KOSATÍK, Pavel. *Malá galerie autorů Československého spisovatele*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1989. ISBN 80-202-0060-6.

KOŽMÍN, Zdeněk, TRÁVNÍČEK, Jiří. *Na tvrdém loži z psiho vína*. 1. vyd. Brno : Jota, 1998. ISBN 80-7242-001-1.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha : Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. 1. vyd. Olomouc : Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-X.

PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Přel. Eva Vyskočilová. 3. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-407-9.

POLÁČEK, Jiří a kol. *Průhledy do české literatury 20. století*. 1. vyd. Brno : CERM, 2000. ISBN 80-7204-162-2.

PROKEŠOVÁ, Miriam. *Základy psychologie*. 1. vyd. Ostrava : AKS, 1994. ISBN 80-85798-15-8.

Slovník české literatury 1970–1981. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1985.

ŠEBESTOVÁ, Irena. *Frauenliteratur der 70er Jahre in der Schweiz*. 1. vyd. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2002. ISBN 3-631-38525-0.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2698-4.

URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století : reflexe české tvorby a recepce*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 2004. ISBN 80-7220-185-9.

VLAŠÍN, Štěpán. *Na přelomu desetiletí. O české próze konce sedmdesátých a začátku osmdesátých let*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1985.

VLAŠÍN, Štěpán. *Ve škole života. O české próze sedmdesátých let*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1980.

VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí. Attachment, poruchy attachmentu a léčení*. 1. vyd. Tišnov : SCAN, 2010. ISBN 80-86620-20-4.

Doslovy ke knihám:

HEŘTOVÁ, Jaroslava. In: KOLÁROVÁ, Jaromíra: *Můj chlapec a já*. Praha : Československý spisovatel, 1982. s. 267-269.

MOLDANOVÁ, Dobrava. In: KOLÁROVÁ, Jaromíra: *Můj chlapec a já*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 279-285.

Sborníky:

VLAŠÍN, Štěpán. *Ženské hrdinky Jaromíry Kolárové*. In: *Žena – jazyk – literatura*. Sborník z mezinárodní konference. Ústí nad Labem : PF UJEP, 1996. s. 235-238.

Časopisy a noviny:

HEŘTOVÁ, Jaroslava. *Nezdolnost života*. Literární měsíčník 1979, roč. 8, č. 7, s. 62-63.

KAPEK, Ladislav. „*Štěstí je umění a touha být s druhými*“. Rudé právo – příloha Haló Sobota 1991, roč. 1, č. 151, s. 1, s. 3.

KLEVISOVÁ, Naďa. *Až do konce jít a zpívat*. Kmen 1984, č. 35, s. 4.

VLAŠÍN, Štěpán. *Domov je malý proti světu*. Rudé právo 1974, roč. 54, č. 108, s. 5.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kamil Ježík

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Vztah dětí a dospělých v próze spisovatelky Jaromíry Kolářové

Rok: 2012

Počet stran bez příloh: 81

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 39

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 4

Počet internetových zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Eva Živčicová, Ph.D.